

De ratione vitae studiosae ac literatae in matrimonio collocandae & degendae

<https://hdl.handle.net/1874/388943>

Claudius Baduellus

DE RATIONE
VITÆ STUDIOSE AC
LITERATÆ IN MATRI-
monio collocandæ &
degendæ.

CVM PRÆFATIONE
GREGORII BERSMANI
Annæbergensis.

L I P S I Æ.

Charles ...
18...

...

GREGORIVS
BERSMANVS BENE-
VOLO LECTORI

S. D.

P RVDENTIAM NON
modò principem & ma-
trem virtutum omnium ,
sed etiam ducem ac ma-
gistram vitæ, (ita enim
interpretamur , quod apud diuinum
Platonem dicitur, *ὅτι φρόνησις μόνον ἡγείται*
τῶ ὁρθῶς ἀπάσκειν) censuere omnes , quot-
quot & ingenij acumine , & iudicij dex-
teritate inter philosophos præstiterunt.
Nam cum virtutum quarumcunq; actio,
quæ sanè & laudem ipsarum perficit , à
recto proficiscatur rationis iudicio, con-
silioq; constet ac proposito, ad quorum
moderationem prudentia omnino opus
est : quis non videt , nullam honestatis
partem virtutis huius vsu vacare posse ?
Quæ in mente , velut in sede honoris
sui, ac sella quadam curuli collocata , &
iusticiæ officia præscribit , & quæ forti-
tudinis munia sint , quæ temperantiæ
partes , dicitat : & omnino actionum
omnium laudem explicat, ac gubernat.

A 2

Atq;

Atque ut, quod diximus, cum summorum virorum testimonijs, tum si quis re ipsa, quam autoritatibus niti malit, rationibus exquisitis planum fieri potest, ac confirmari: ita usus vitæ docet, ad res gerendas opus esse & perspicientia quadam, ad cognoscendum scilicet, quid in quaq; re verissimum sit: & solertia, ad explicandas nimirum rationes atque consilia in ijs, quæ perplexa sunt, atq; impedita. Quibus vtrisque ad deliberationem adhibitis, & in consultando minus erratur, & in dijudicando statuendoque eo quod rectum est, quod honestum, quod utile, sententia fertur maturior, magisque considerata. Quod cum in constituenda totius vitæ ratione, sedulo & accuratè fieri ab vnoquoque debet, ut in consilium inquam adhibeat moderatricem hanc rerum cum publicarum, tum domesticarum ac priuatarum, (quæ præteritorum memoria instructa, magistraque experientia edocta, non præsentia modo cernit, sed similitudines comparando, & disiuncta coniungendo, etiam futura quæ sint, prævidet, ac mentis sagacitate anteuertit:) tum in deliberatione de contrahendo
matri-

matrimonio, quæ est vna omnium difficillima, inprimis hac consultrice, prouida vtilitatum cõmoditatumq; omnium, est vtendum. Pleriq; enim vigentis adolescentiæ annis, cum inest maxima consilij imbecillitas atq; imperitia, cæco quodam amoris impetu commoti, ac feruore iuuenili inflammati, ante implicantur coniugio, quàm quod illud vitæ genus esset, iudicare potuerunt. Multi formæ venustate allecti, plures dotis magnitudine inescati, neq; pauci splendore generis fascinati, his autoribus & consuasoribus agunt omnia. Alij ad parentum suorum consuetudinem moremq; deducuntur: nonnulli multitudinis feruntur iudicio, quæq; maiori parti optima videntur, ea maximè consecretanda sibi existimant. Quos, meo quidem iudicio, satius erat, cum animis suis considerantes illud Pub. Syri, Deliberandum est diu, quod statuendum est semel: Et hoc item alterum, Deliberare vtilia, mora est tutissima: diu secum multumq; deliberare, atq; ad naturæ suæ rationem, vitæq; institutum, consiliū conferre omne. Præsertim cum in deligendo matrimonio, si quid erro-

ris acciderit, (accidit autem sapissimè)
 non, quod alijs in rebus facere in prom-
 tu est, si quis fortè se errasse intelligit,
 rationum & consiliorum mutationem
 instituere cuiquam sit integrum: sed aut
 stulticiæ pœnam luere, aut negligentia
 culpam præstare oporteat sempiternam.
 Verùm enimverò, cum maximè rarum
 sit hoc genus eorum, qui aut singulari
 ingenij solertia, aut sapientia copia, aut
 utraq; re instructi, quod in rem suam sit,
 consulere ipsi possint: quibus quidem
 facultas ista prudentia non suppetit,
 Hesiodæum hoc audiant:

*οὗτος μὲν πάντας, ὃς αὐτῷ πάντα νοήσει,
 φρασαμένως ἰάη' ἔπειτα ἢ ἐς τέλος ἦσιν ἀμείνων,
 ἔδωκε δ' αὖ καὶ κείνους, ὃς εὖ εἰπὼντι πείθεται.*

*ὃς δ' ἐκε μὴδ' αὐτῷ νοήσει, μήτ' ἄλλου ἀκούων
 ἐν θυμῷ βάλλεται, ὃδ' οὖτ' ἀρχήτος ἀνής,*
 atque cum sibijpsi sapere nequeant, sal-
 tem bene monentibus aures præbeant,
 eorumq; subiectionibus obtemperent.
 Ac cum ex Platonis quoque sententia,
 prudentia autor sit Deus, parumq; pos-
 sit intelligentia humana perspicacitas,
 nisi Dei æterni providentia dirigatur ac
 gubernetur: qui hanc vitæ coniugalis vi-
 am ingressuri sunt, operam ante omnia
 dabunt,

dabunt, vt Deum sibi confiliarium, atque in rei tam arduæ consultatione atque effectione moderatorem, pia ac religiosa nominis diuini imploratione affiscant, adiungantq; . Absq; cuius consilij communicatione, atq; auxiliij societate, nulla deliberatio à nobis satis prouida suscipi, nulla electio satis accurata haberi, multò minus, quod geritur, feliciter procedere, atque euentus potest fortiri prosperos. In illius præpotente manu, consiliorū actionumq; omnium exitus sunt, & (vt Pindari verba huc assumamus) ἐν θεῷ πάντων τέλος. Vidit hoc veri Dei ignara, sed non stulta antiquitas, quæ non modò malè ominatis diebus connubia solebat interdicerere, sed etiam primo nuptiarum die, cum desponsatio futura esset, ad huius solennitatem familias nobiliores, non nisi auspicijs, illico rem diuinam faciebant, atque immolato Iunoni porco, quod illius numen, sacrum nuptiale parantibus, sanctum inprimis erat & religiosum, præterea Iouem inuocabant cognomento τέλειον, & Venerem, cumq; hac Dianam Cinxiam, ac Suadelam. Etsi autem su-

perstitiosa ista auguriorum captatio, ac cultus numinum prophanorum minimè probandus est, immò detestandus maximè ac deprecandus: tamen quæ in eo apparent, ad matrimonium incundum attentionis cura, atq; pietatis qualiscunque studium, haudquaquam reprehendenda sunt, sed potius adoratione veri Dei, (qui est Deus pater, autor & præses coniugij vnicus: qui est Deus filius, solus paranymphus: qui est Deus Spiritus sanctus, conciliator optimus,) matrimonium inituris studiosè imitanda, atq; anxie consecranda. De qua vnus & trini Dei, in coëundo coniugio, ardenti inuocatione diligenter facienda, præter complura alia prudentiæ & circumspectionis, & cautionis in hoc vitæ genere constituendo, præcepta sedulò tenenda, piè, sapienter, & eruditè admodum, in hoc, quem tibi lector beneuole, de alieno largientes offerimus, libello differitur. Cui quidem de ratione vitæ studiosæ ac literatæ in matrimonio collocandæ & degendæ, autor illius Claudius Baduellus, homo, vt existimare licet, & pietatis religiosæ studio, & sapientiæ copia, & doctrinæ eruditione præstans,

titu-

titulum fecit. Quo sanè in posterum (nisi valde me animi inductio fallit) & auctore sapientissimo, & consiliario fidelissimo vti poterunt omnes, *ὅτι μὴ αὐτῶν ἀνάγκη νοήσασθαι*, (vt cum Hesiodo loquar) ad vitæ coniugatæ, qua nulla honestior est, nulla Deo immortalis gratior, nulla propagando generi humano magis necessaria, societatem ac consuetudinem, natura duce, comite amore, deducuntur. Etsi enim, quæ in aureolo hoc commentario disputantur, id quod de inscriptionis indicio cognoscitur, ad vitam hominum literatorum potissimum accommodata sint: (quarum quidem literarum & doctrina, & laudes verissimæ hîc attinguntur:) tamen eiusmodi illa quidem sunt, vt ad quamcunq; aliam vitæ rationem, saltem à professione Christiana non abhorrentem quadrent, transferriq; ab vnoquoq; intelligente rectissimè possint. Ego quidem, cum huius opusculi ante annos xxxiii, Lugduni apud Sebastianum Gryphium impressi, Typographo nostro copiam fecisset, Christophorus Curio, iuuenis doctrinæ liberalis & inprimis LL. studijs ornatissimus: non modò autor illi fui

AD LECTOREM.

editionis huius & adornationis, verum
 etiam à me petenti, vt aliquid ad hanc
 operæ conferrem, absq; vlla laboris &
 occupationum exceptione, quibus ob-
 ruor magis quàm oneror, haud graua-
 tus annui. Itaq;, etsi mea quasi præco-
 nis voce, commentationi huic opus non
 erat, cui, vt probæ merci, videbam fa-
 cilè, vel absq; vllius præconio, repertum
 iri emtorem: tamen petitioni hominis
 amici hac qualiscunq; præfatiunculæ
 adiectione morem gerere volui, meaq;
 commendatione velut hederam suspen-
 dere vino minimè illi quidem inuendi-
 bili: propter eos potissimùm, qui ob
 autoris nomen sibi ignotum, (sicut ferè
 est ignoti nulla cupido, secundum Na-
 sonem) disputationem hanc minus au-
 dè erant cognituri. Quod eò feci liben-
 tius, cum quod gratum sibi hoc officio
 fieri amicus noster significaret, tum
 quod———ἀνδρα ὠφελεῖν ἀφ' ὧν

ἔχει τε καὶ δυνάσταιτο, κάλλιστος πάντων
 mihi videretur, de σοφοῦ Σοφοκλοῦς sen-
 tentia. Atq; hoc factum studij recti, ac
 voluntatis officiosæ, benigne Lector, vt
 eo animo accipias, quo à me profectum
 est, maiorem in modum rogo, & obse-
 cro.

A D L E C T O R E M

cro. Non hoc mei propositi fuit, vel ingenij in his prolegomenis vim aliquam, vel doctrinæ facultatem venditare, quæ sentio quàm in me ambo sint exigua: multò minus volui tibi verborum aut sententiarum pigmentis fucum facere, ut de laudatione mea merces tibi obtruderentur fallaces, parumq; probatæ. Tota res tibi ad cognoscendum est proposita, tu oculis de hac tuis ipse, tu proprio vtêris iudicio: neq; verò tibi à me persuaderi patieris quidquam, de quo non αὐτὸ τὸ ἔργον, quod dici solet, artificem demonstrando, fidem meis verbis facere videatur. Vale benigne Lector, & his interim fruiere, dum quid operis Musici è nostra tibi proferatur officina, quod Deo æterno adiuvante, & otia nobis faciente, fiet in posterum.

*In Commentationem C. L.
Baduelli de coniugio lite-
ratorum.*

S I, prisca quod gens autumat, sunt virgines
Iouis fatu ter tres sorores edita,
Cur matre natum Calliopa nos credimus
Vatem, sua qui fraxinos traxit lyra,
Cursusq; fluminum est moratus incitos?
Cur matre Rhefum Terpsichora, Vrania Linum
Cretos, vetustas non inepta prodidit?
Non ergo cœlibes fuere, nec tori
Rudes iugalis, quæ dederunt liberos:
Harum nec asseclas in algido decet
Strato, carentes compare exolescere:
Quod Baduellus hoc catus libro docet.
Tu cœlibatum prædices cuculliger,
Auceps luparum, castitatis proditor.
Cubare cum mea iuuat me coniuge.

In eandem.

*Bellus homo est, bellæ iungens Baduellus amores,
Accubet ut docto casta puella viro.*

Nil

EPIGRAMMA.

*Nil est ingenio, nil morum dote bonorum,
Pulcrius amborum nil quoq; coniugio.*

Gregor. Bersmanus Prof.
publ. in Acad. Lipsensi.

*In eundem libellum epigram-
ma Christophori Curionis
Lipsensis LL. studiosi.*

*L*Egit vt hunc cultor Musarum fortè libellum,
Exiguo secum murmure latus ait:
Haftenus heu falso studijs contraria nostris
Sum ratus, & fugi foedera sancta tori:
Sed genus hoc vita, studijs Baduelle seueris
Aptius, ad Musas commodiusq; doces.
Cœlebs vita vale, ter tres ignoscite Diua,
Addetur vestro dena puella choro.
Dixit, & adsciuit thalami sibi iure puellam,
Exosus vacui frigida strata tori.
Hinc cernit natos, hinc patris nomine gaudet,
Et simul Aonias ardet vt ante deas.

THEORY OF THE

THEORY OF THE

THEORY OF THE

THEORY OF THE

THEORY OF THE

THEORY OF THE

THEORY OF THE

THEORY OF THE

THEORY OF THE

THEORY OF THE

THEORY OF THE

Sebastianus Gryphius
pio Lectori salutem.

*V*AE de genere vite
literata scripta sunt,
Lector, in hoc libro: ea
eiusmodi sunt, ut ad
aliam quamvis ratio-
nem, qua Christiana sit,
rectè accommodari possint. Ea enim ho-
minis literati, eiusq; uxoris informatio
ad unumquemq; pertinet qui Deum me-
ruit: eaq; colenda est ei, qui suum munus
& officium, Deo in primis probare vult.
Etsi enim diuina sapientia in sacris lite-
ris habet doctrinam inspiratam diuini-
tus, ac traditam, qua omnem hominem
in omni vite genere atq; opere instituat,
atq; perficiat: hac tamen de vno statu
copiosius accuratiusq; scripta, ad omnem
aliam Christianam professionem infor-
mandam, & regendam non parum ad-
iumenti afferent. Professio literarum in
coniugio collocata hic instituta est, & vi-
ta coniugum eo in genere castè, modestèq;
viven-

viuentium conformata. Sed quisq; pie-
 tatis studiosus, hanc vitam studiosa insti-
 tutionem ad suam quoq; transferre po-
 test: eaq; hinc desumere, quæ ad cultum
 Dei in suo instituto præstandum perti-
 nent. Etenim multæ quidem & variæ
 sunt vocationes, atq; munerum functio-
 nes: sed vna tamen communis omnium
 professio est, in pietate ac religione con-
 stituta, quæ in omni vita manere præ-
 standa est. Eam cum in studio optima-
 rum literarum præscriptam habeas, ad
 propriam rationem tuam debes, tuumq;
 officium & mores in sanctitate atq; mo-
 destia conformare. Itaq; te etiam atq;
 etiam hortor, vt ista quæ piè quidem
 scripta sunt, studiosè legas: fructumq; pia
 & autoris scripture, & lectione
 tua non indignum perci-
 pias. Vale.

CLAVDIVS
BADVELLVS

DE RATIONE VITAE
studiosæ, ac literatæ in matrimonio
collocandæ, & degendæ.

AD ORNATISSIMUM
VIRVM ATQVE DOCTIS-
simum hominem Ioannem Masse-
calum, summæ Curiz Tholosanæ
primum Praesidem.

VANTA SIT, PRAE-
ses, humani ingenij non
solum imbecillitas, sed
etiã prauitas ac peruer-
sitas, in ijs rebus institu-
endis, quæ ad vitam co-

Genus vitæ
ex verbo
Dei institu-
endum.

lendam pertinent, cum ex multis alijs
intelligi potest, tum ex hoc, quod tam
sæpe, tamq; diligenter in diuinis literis
à Deo admonemur, Ne prudentia no-
stra nitamur, neq; nobis ipsis confida-
mus: sed omnia nostra consilia, om-
nemq; vitæ & instituendæ & moderan-
dæ rationem ad diuinam sapientiam at-
que autoritatē reuocemus. Quid enim
B est ho-

est homine vanius, & ad prauas opinio-
 nes, omnesq; errores magis pronum,
 atq; proiectum? Quid tantis ignoran-
 tia cæcitatishq; tenebris est implicatum,
 quantis humanum ingenium sibi confi-
 dens implicatur? Quid verò tam con-
 fidens, audax, tamq; temerarium, quàm
 hominis animus, in ijs præsertim rebus
 constituendis, quas & hominibus, &
 Deo imprimis probari vult: in quibus si
 aliqua species religionis affingi potest,
 tum vix dici potest, quantum spiritus,
 quantumque arrogantia sibi sumat,
 quamq; perniciosè tum sibi, tum alijs
 plerunq; consulat. Est enim in natura
 ipsius hominis insitus, vel potius inna-
 tus amor sui, qui à Græcis *φιλαυτία* ap-
 pellatur: qui quidem facit, vt homo se-
 ipsum, suaq; omnia nimium & amet, &
 probet, ac admiretur. Is autem amor
 cum sit planè cæcus & inconsultus, per-
 sæpe accidit, vt in iudicando & delibe-
 rando mentis iudicium à veritate ab-
 ducat, & ea ad consilia deducat, quæ
 magis valent ad perniciem, quàm ad sa-
 lutem. Quòd si etiam accedat consuetu-
 do, quæ tanquam nutrix suscipiat, alat,
 ac confirmet, quòd ab errore prauaq;
 opinio-

Amor sui.

opinionem partum est : tum verò huiusmodi humana institutio tantum ius suscipit, tantamq; auctoritatem, ut humana temeritas diuinæ sapientiæ longè anteponeatur, ipsaq; veritas superetur à mendacio ac vanitate. Itaq; euenit, ut quæ à Deo sunt instituta ac mandata, ea negligantur, pro nihiloq; habeantur : quæ verò ab hominibus inuenta & introducta sunt, ea ita sanciantur & colantur, ut ad omnem vitæ perpetuitatem permansura, suamq; auctoritatem ac religionem inuiolatam retentura videantur. Longa est oratio, qua possem demonstrare hanc humani ingenij vel temeritatem in rationibus vitæ comparandis, aut potius comminiscendis, vel summam arrogantiam in iisdem commendandis atq; imperandis. Sed Matrimonium, de quo nobis hæc instituta disputatio est, vnum pro multis exemplum nobis erit, in quo facile cognoscere poterimus, quanto plus in vita instituenda audacia hominis sibi tribuat, quàm Deo, ad cuius consilium atq; arbitrium tota ratio vitæ nostræ est conferenda. Nam cum coniugij sancta moderataq; institutio cæteris omnibus re-

bus, quæ à Deo hominum generi tributæ sunt, & dignitate præstet, & vtilitate: tamen nescio qua impietate in tantum contemptum venit, vt prophani propè & à Christiana religione alieni habeantur, qui hoc genus vitæ suscipiunt. Sancti verò ac diuini, qui contrariam vitæ rationem deligunt. Neq; verò ita sentio, Cœlibatum esse hominum inuentum: sed donum Dei singulare, institutumq; diuinum, si castè, pudicè ac piè traducatur. Cuius tamen non ita est amplificanda gloria, vt Coniugij, quod etiam à Deo est institutum, dignitas minuatur, præsertim si ij, qui in matrimonio degunt, castius ac modestius viuant, quàm illi, qui in cœlibatu acquiescunt: ad quem si naturam afferunt intemperantem, animumq; magis libidini, quàm pudicitia deditum, causam nullam video, cur illud genus vitæ extollere tantopere debeant, & coniugium contemnere: vtrunq; enim diuinitus est institutum, & bonum ac salutare Dei munus, si vsus bonus ac moderatus sit vtriusque, non abusus vllus ad propriam vel libidinem, vel gloriam, ac insolentiam adhibitus. Sed tanta est vis eius

Cœlibatus
& coniugij
dona Dei.

eius amoris, quo quisq; se prosequitur, ut iudicium veri omne tollat, animoq; eas offundat tenebras, ut ne in clarissimis quidem rebus homines perspiciant, quid Deus velit, & natura desideret: aut si perspiciunt, contra tamen & Dei voluntatem, & suam naturam contendunt, atque Gigantum more cum Dijs bellum gerant. Nam, quid hoc est aliud, quam Deo improbante, & natura repugnante stultè eam rationem vitæ suscipere, quam honestè ac piè tueri non possis? Quod si neque verbo Dei, ad quod tanquam ad normam vitæ omnia nostra consilia studiaq; sunt dirigenda, voluntatem eius intelligunt, neq; ex ipsa natura, quæ quibusdam in rebus dux optima esse solet, eius desiderium sentiunt, vsumq; coniugij necessarium & honestum appetunt, ex ea certè vitæ ratione, quam ipsi degunt in omni turpitudine, possunt satis intelligere, quod genus vitæ sit maximè & Deo probatū, & naturæ hominis accommodatum. Sed tantam vim habuit opinio semel suscepta, diuturnaq; confirmata consuetudine, in eam cæcitatem homines adduxit, ut neque ea incommoda atq;

Genera vi-
tae a Deo in-
stituta com-
mendanda.

dedecora, quæ sunt immista religioni
videre potuerint, neque ea Dei iudicia
animaduertere, quæ in matrimonij con-
temtores, impurosq; scortatores pluri-
ma grauissimaq; facta sunt. Amat enim
Deus sua opera ac instituta, eaq; vult
tenere cum locum, quem vnicuiq; at-
tribuit: neq; pati potest, vt eorum digni-
tatem temeraria cuiusquam cupiditas
labefaciat. Sanctificatur enim in operi-
bus suis Deus, cum ea ab hominibus
cum maxima autoris laude recogno-
scuntur, & commendantur. Vitupera-
tur verò, cum aut ingrati obsecrantur,
aut impiè contemnuntur. Cum autem
Coniugium in institutis Dei summis,
summisque eius erga humanum genus
beneficijs primū locum obtineat, quòd
ab ipso, & ab initio ad hominum salu-
tem fuit institutum, & postea omnibus
ætatibus semper commendatum: non
potest non molestè ferre cum illud con-
temni, aut sperni videt, ab ijs præfer-
tim, qui alio in vitæ genere, quod im-
prudenter, aut etiam nequiter suscepe-
runt, nullam non modò sanctimoniam
ac pietatem præ se ferunt, sed ne speci-
em quidem pietatis, qua se alijs aut ven-
ditare

ditare possint, aut etiam quemadmodū
solent anteferre. Quare eiusmodi pœnis
eos affecit, & quotidie afficit, vt intelli-
gere faciliè possint, nisi planè deplorati
essent, atq; perditī, neq; dona Dei esse
superbè repudianda, neq; inconsultè ea
affectanda, ac appetenda, quæ naturam
superant, hominumq; sunt perpauco-
rum; castitatem verò, pudicitiamq; esse
quærendam & præstandam, non in eo
vitæ genere, in quo non possint, sed in
eo in quo possint. Nam id conari, quod
non possis, summæ dementiæ est; ten-
tandi autem fallendiq; causa id suscipere,
in eoq; cum flagitio ac dedecore
permanere, desperatæ impietatis. In-
itio verò quod est optimum aptissimum-
que deligere, prudentiæ: & postea com-
mutare vitæ genus malè institutum, vt
conscientia salua viuas, ingenij non de-
plorati, & Deum metuentis. Sed ea ra-
tio vitæ in cœlibatu degendæ primū
fuit suscepta, aut potius mandata ijs,
qui res diuinas administrant, qui Sacer-
dotes appellantur, à quorum quidem
officio ac munere, quod est in rebus di-
uinis administrandis, coniugium alienū
existimatum est. Neq; id tam propter

Cœlibatus
sacerdotū
cur institutus.

conjugij indignitatem, & aliquam quæ
 in ea vita existeret turpitudinem, quam
 propter curam atq; sollicitudinem, quam
 plerunq; ea coniunctio habet, quæ ad
 illam sanctam occupationem, rerumq;
 diuinarum curationem minimè adiun-
 genda videbatur. Itaq; vt commodius
 ac liberius Deo seruirent, munusq; in
 Ecclesia suum obirent, Sacerdotes à
 conjugio remouerunt, omnibusq; curis
 huius mundi vacuos esse voluerunt.
 Neq; fuit mens alia eorum, qui cœlibat-
 um induxerunt, neq; aliud quicquam
 propositum habuerunt, quam vitæ quan-
 dam libertatem, & commoditatem ad-
 munera Ecclesiastica obeunda necessa-
 riam. Nec verò, quemadmodum ple-
 riq; faciunt, ea institutione aliquid de
 conjugij dignitate detrahere voluerunt,
 nec ab honesta vitæ coniunctione ho-
 minem abducere, nec viam ad libidi-
 nem atq; flagitiorum omnium licenti-
 am aperire, nec etiam maiorem iusticiæ
 sanctimonixque commendationem aut
 apud Deum, aut apud homines quære-
 re: sed vacuitatem tantum omnium ea-
 rum rerum, quibus vita humana in ma-
 trimonio collocata implicari solet. Nam
 (vt ait

(vt ait Paulus) qui maritus est, eam suscipit sollicitudinem, vt vxori placeat, eiq; satisfaciatur. Qui verò est cœlebs, coniugioq; solutus, eam curam habet, vt soli Deo placeat, eiq; liberè inseruiat. Reliqua autem, hac excepta commoditate, parem propè iusticiæ & sanctimonix laudem gratiamq; apud Deum habere existimarunt, modò fides adesset, quæ in quocunq; genere vitæ cum Deo integrè ac piè viueret, & se suaq; omnia studia atq; officia approbaret. Sed hi, qui postea secuti sunt, eo instituto ita sunt abusi, vt coniugium vituperarent, & quasi rem profanam iudicarent, ab eoq; quoscunq; possent auocarent: neque ipsi tamen eam ducerent vitam, quæ ei instituto, atq; studio pietatis conueniret. Quòd si suæ professionis institutionisq; maiorum memores honestius, ac verecundius viuerent, tamen modestiæ Christianæ esset, de matrimonio ita sentire & prædicare, vt is vult, qui illud instituit: neq; ita sibi placere in cœlibatu donoq; virginitatis singulari, vt alios in dissimili vitæ genere castè modesteq; viuentes despicerent, ac pro nihilo ducerent. Nunc verò cum ea sit eorum vi-

ta ratio, quæ tota libidini, tanquam prostibulum quoddam pateat: miror qua fronte, & quo ore audent cœlibatum illum pudicitia nomine ornare, quem flagitijs, omniq; dedecore contaminarunt. Quasi verò scortatores, & adulteri, sub prætextu cœlibatus regnû Dei sint possessuri: ac non potius ij, qui ad quamcunq; vitæ rationem à Deo vocati in ea modestè ac sanctè vixerint.

Ordo ecclē
fastic9 pro
pter multo-
rum liberas
scortatio-
nes male
audit.

Sed Sacerdotes ista viderint, & maximè ij, qui eodem ordine locati maiorem, quàm isti impuri scortatores, & maxime tum salutis, tum existimationis rationem habent. Puto enim nonnullos esse ex eo genere hominum, qui Deum metuant, in eoq; instituto atq; ordine honestè vivant: qui vtinam eam curam sollicitudinemq; suscipere, vt impudicos flagitiososq; continerent, aut, quod est facilius, loco illo ordineq; amouerent. Ita enim consulerent honori & dignitati eius instituti, quod castissimis sanctissimisq; moribus eorum, qui illud amplectuntur, in primis ornatum esse oportebat. Nunc propter multorum libidines intemperantes ac flagitiosas ita male audit, vt cœlibatû non ad colendam pudici-

pudicitiam susceptus, sed ad libidinem
 explendam appetitus esse videatur.
 Priores quidem illos, qui eius vitæ fue- Consilium
maiorū coe-
libatu insti-
tuendo.
 runt autores, puto magnam causam ha-
 buisse, non tam gratiæ apud Deum aut
 homines maioris ineundæ, quàm op-
 portunitatis ministerio Ecclesiæ compa-
 randæ. Quanquam & antea D. Paulus . Timot. 4.
 prædixerat, futurum postremis tempo-
 ribus genus quoddam spirituum falla-
 cium, qui homines à matrimonio pro-
 hiberent: non tamen in eo hominum
 genere pono eos, qui coelibatum sacer-
 dotum instituerint. Fuit honesta ratio,
 ut dixi, & grauis causa eius institutionis,
 & ea, quam idē Paulus iis, qui Deo libe-
 re seruire volunt, proposuit. Utinam hi,
 qui Ecclesiæ ministri volunt esse, ean-
 dem mentem atq; animum afferrent ad
 coelibatum suscipiendum, quem illi vel
 habuerunt ad instituendum, vel ad co-
 lendum ipsi attulerunt, perpetuoq; re-
 tinerunt: & ijs moribus atq; studijs
 honestarent id vitæ genus, quod maio-
 rum continentia, castitate, ac sanctitate
 maximè fuit celebratum. Nunc pleri-
 que pulcherrimo præstantissimoq; in-
 stituto magis abutuntur ad licentiam
 cupi-

cupiditatum suarum, quàm vtuntur ad eas commoditates, quas veteres in eo introducendo & suscipiendo securi sunt. Quòd si maiores existimassent, aut tantam turbam futuram sacerdotum, aut tantam licentiam libidinum, tantamq; in omni flagitiorum genere impudentiam, nunquam profecto, qua fuerunt pietate, eam rationem induxissent, aut ad pauciores atq; modestiores eam pertinere voluissent. Quamobrem in huiusmodi rebus instituendis, quæ ad vitam pertinent, magna cautio adhibenda est, omniaq; incommoda prouidenda, quæ leges & instituta illa possunt consequi. Neq; solùm videndum, quàm rectum honestumue sit id, quod in Remp. aut Ecclesiam introducitur: sed etiam prospiciendum, quo modo illud corrumpi possit, & ijs incommodis, quæ consequuntur, certa quadam ratione occurrendum. Vt in cœlibatu si cautus delectus fuisset præscriptus, & certus numerus sacerdotum præfinitus, non ea existerent vitia, & dedecora, quibus sanctissimus ordo indignissimè contaminatur. Neque sanè fuit difficile videre in tanta tamq; infinita turba sacer-

cerdotum, eorumq; imperitorum, ac
 otiosorum, non magnum futurum lo-
 cum castitati: quæ cum sit donum Dei
 rarum, & singulare, cuius, vt ait Chri- Castitas
quale deo
num.
 stus in Euangelio, non sunt capaces
 multi, quomodo posset tam latè patere,
 quàm latè patet eorum cœlibatus, qui
 sacerdotio funguntur? requirit enim ea
 virtus primùm naturam sua sponte mo-
 deratam, ac continentem, deinde ijs
 studijs excultam, & occupatam, quæ vi-
 tiosam, immoderatamq; naturam pos-
 sunt corrigere, & continere. Sed hoc
 tantum incommodum non viderunt,
 neq; multitudinem infinitatemq; mini- Iudiciũ Pau-
li in deli-
gendis Ec-
clesiæ minis-
tris.
 strorum ab Ecclesia excluderunt. Existi-
 marunt enim, illud iudicium atq; dele-
 ctum in Ecclesia permansurum, quem
 Paulus antè in ministris Ecclesiasticis
 constituendis prudenter præscripserat,
 & ipse diligenter adhibuerat: neq; pu-
 tarunt vnquam futurum, vt dignitas
 tanti muneris, tam irreuerenter pateret
 omnibus. Extant Pauli ad Timotheum
 & Titum epistolæ, in quibus non minus
 diligenter, quàm eruditè præcipit qua-
 les ij esse debeant, qui sunt Ecclesijs præ-
 futuri. Cuius doctrinam & autoritatem
 non

non dubium est, quin ij secuti sint, qui
 cœlibatus sacerdotum autores fuerunt.
 Atq; etiam sint arbitrati, propter insti-
 tuti difficultatem, munerisq; dignita-
 tem; non tot futuros, qui sacerdotes
 fierent, atq; in cœlibatu sine vlla libidi-
 nis suspitione viuerent. Quo in genere
 si hoc tempore sunt aliqui, quemadmo-
 dum nonnullos esse puto, qui instituti
 maiorum, suiq; officij memores, cupi-
 ditates contineant, atque animum pijs
 studijs exerceant, ijs cenfeo summam
 obseruantiam & reuerentiam esse præ-
 standam, eorumq; autoritatem apud
 omnes bonos plurimum valere oportere:
 vehementerq; doleo eorum famam
 ac existimationem lædi infamia aliorum,
 qui suis flagitijs sanctissimum ordinem
 polluant. Sed spero futurum aliquan-
 do, vt Christus suam Ecclesiam tanta
 colluione hominum liberet, bono-
 rumq; qui in ea sunt, dignitatem tuea-
 tur, autoritatemq; Ecclesiastici ordinis
 ac muneris constituat, atq; confirmet.
 Sed vt redeam ad propositum, non so-
 lum ab Ecclesiæ ministris cœlibatus fu-
 it postulatus & susceptus, verum etiam
 ab alijs, inprimisq; ab ijs, qui vitæ pro-
 fessione

fessione ad sacrosanctum sacerdotum
 ordinem proximè accederent. Hi au-
 tem sunt homines studiosi, & literati,
 qui se in optimarum artium studio to-
 tos collocarunt, à quorum professione
 vita coniugata aliena fuit iudicata. Cau-
 sa autem quæ homines deduxit in eam
 opinionem, vt hanc quoque vitam stu-
 diosam, à coniugio censerent seiungen-
 dam, in eaq; cœlibatum maximè pro-
 barent, fuit propè eadem, quæ fuit sa-
 cerdotalis cœlibatus. Nam quemad-
 modum illis propter rerum diuinarum
 administrationem coniugium non satis
 aut decorum, aut opportunum visum
 est: ita literatis propter bonarum ar-
 tium tractationem non honestum, neq;
 accommodatum existimatum est. Ab
 utroq; hominum genere singularem vi-
 tæ modestiam, continentiam, pudiciti-
 amque postulauerunt, & in eo quidem
 præclare iudicarunt. Quid enim est quod
 aut rerum sacrarum moderatores, aut
 optimarum literarum professores ma-
 gis deceat, quàm castitas, & verecun-
 dia? Cum & Deus, cuius illi sunt ad-
 ministri, sit sanctissimus: & Musæ,
 quarum sunt isti studiosi, castissimæ
 virgi-

Cœlibatus
 studiosorū.

Error coelibatus literatorum.

virgines habeantur. Sed quòd eam virtutem in honesto coniugio non viderent, aut quòd sine eo in tanta naturæ infirmitate, tantisq; huius mundi illecebris pudicitiam præstari posse crederent à plurimis, in eo certè errauerunt, nec matrimonij dignitatem, nec ipsius naturæ vim satis perpenderunt. Quòd si huius vitæ à coniugio desertæ rationem ad tranquillitatem studiorum otiumq; retulissent, fortasse & in iudicando & instituendo eo genere vitæ minus peccauissent. Fuissent enim secuti eam commoditatem in tractando hoc studio, quam sacerdotes in docendo verbo Dei, ac religione moderanda proposuerunt. Quæ tamen causa si in hoc quidem studio valere debet, non video cur in alijs quoq; vitæ generibus, quæ non minus ad Rempub. pertinent, magna ac grauis esse debeat. Nam si coelibatus ab studiosis ac literatis propterea requiritur & postulatur, vt plus otij ac temporis ad studia recolenda habeant, atq; ita Reip. melius inseruiant, oportet eadem de causa idem flagitari à magistratibus, & ijs qui munus aliquod publicum gerunt, quorum opera non minus
tota

tota debet esse Reipub. quam eorum, qui aut religioni præsumt, aut bonis literis. Neq; enim de officio studioq; eorum erga Remp. domestica cura plus debet detrahere, quam de studio literarum. Quod si ita est, vt coniugium tranquillitatem animi impediatur, vitæq; officium perturbet: Quid causæ est, cur è maiore, melioreq; hominum parte tollatur, & solis relinquatur opificibus: quanquam ne in illis quidem remanebit, si vera opinio est, vt animum ab officio atq; munere abducat: atq; ita fiet, vt ea vitæ institutio è vita ipsa tollatur, sine qua vita esse non potest: aut hac diuina ac salutari sublata coniunctione ea licentia consequatur, in qua ritu ferarum eam consuetudinè appetant, quam nefaria effrænataq; libido excitarit. Id verò ne accidat, omnes boni ac sapientes, & amantes communis tum salutis, tum dignitatis, imprimis prouidere debent, matrimonij honestatem, & colere & defendere, & alios adhortari ad eam vitæ rationem, qua nulla est nec melior, nec honoratior. Equidem quantum facere, omniq; studio conniti potero, non committam, vt coniugio præsertim stu-

C dio-

dioforum, vel propugnando vel laudando defuisse videar. Nam cum me Deus ad vtrunq; vitæ genus vocarit, alterumq; cum altero in me coniunxerit, studium optimarum literarum cum honestissimo coniugij instituto: videor mihi nihil alienum ab meo officio facturum, si quæ sit literarum & matrimonij coniunctio demonstraro, easq; perniciosas hac de re opiniones redarguero, quæ longa confirmatæ consuetudine animos hominum mirabiliter occuparunt, neq; error hac in parte semel susceptus, quamuis diuturnitate temporis maximam vim acceperit, apud doctos quidem certè plus valebit, quam ipsa veritas, & vitæ communis vtilitas, & doctrina, cum bonarum literarum, tum maximè diuinarum, quæ planè nos docent, quæ ratio degendæ vitæ sit eligenda, & quomodo ea instituenda & moderanda. Eorum hominum, qui abhorrent à coniugio, studiumq; literarum ab eo seiungunt, quatuor sunt genera: vnum eorum, qui hoc genus vitæ sciunt, & fatentur honestum esse, Deoq; probatum, sed id propter inopiam ac indigentiam earum rerum, quas requirit ea vita, præsertim coniun-
 cta

Qui homines abhorreant a coniugio.

Inopes.

Ita cum literis, non audent attingere:
 quorum timori atque infirmitati danda
 venia est. Alterum est hominum impe- *Imperiti!*
 ritorum & imprudentium, qui cum pro-
 pter iudicij imbecillitatem in ineunda
 vitæ ratione ignorent quid sit optimum,
 sequuntur eam opinionem & consue-
 tudinem, quam apud multos valere vi-
 dent, ad eamq; rationem toto animi
 impetu feruntur, quam vident probari
 atque seruari à pluribus; quorum qui-
 dem imprudentia aliquam excusatio-
 nem habere potest. Tertium est, quod *Voluptarij*
 ut in maiore viuat bonorum affluentia,
 voluptatum licentia, coniugium odit,
 ac refugit, tanquam pistrinum quod-
 dam, & ergastulum perpetuæ duræque
 seruituti addictum: & id vitæ institutum
 arripit, in quo non tam otium ad studia
 recolenda, quam magnas facultates ad
 libidines explendas, omnisq; generis
 voluptates percipiendas habere possit:
 quod genus hominum voluptarium est
 vehementer reprehendendum, atque
 acerbè castigandum. Quartum verò *Impij.*
 nullo modo ferendum est, sed è Re-
 pub. Christiana profligandum, prorsus-
 que tollendum. Est enim planè impium,
 C 2 & cum

& cùm institutione vitæ ac consuetudine, tum etiam doctrina Christianæ religioni inimicum. Hoc autem est eorum, quibus non satis est, quòd ipsi impurissimè, intemperantissimèq; viuant, nisi etiam quod sentiunt, & faciunt, alios doceant: neq; solùm scortationem flagitiosam, ac nefariam, omnemq; libidinis intemperantiam hominibus ipsi permittant, atq; concedant: sed etiam à Deo concedi dicant. Horum quidem opinio impia, impuraq; doctrina iam inueterauit, & in multorum ac imperitorum animis insedit penitus, prauaq; viuendi consuetudo, ac licentia voluptatum omnium innumerabiles homines ad eam voluptariam rationem illexit, & ab optimo vitæ genere abduxit, quod poterant amplecti, in eoq; & honestè & commodè viuere. Tanta verò Christianæ religioni & literarum studijs incommoda atque dedecora intulit, quanta nulla oratione, nec sine summo dolore possem dicere. Nam vt nihil dicam de moribus, quos in plerisq; hi voluptarij homines, ac impuri scortatores suis sceleratis opinionibus corruerunt, & perniciosis exemplis, quæ in eam vitam in-

Incommoda ex cœlibatu studio forum literis allata.

duxerunt, quam pulcherrimis, sanctissimisq; institutis abundare oportebat, perdidierunt, ea infamiæ labes nomini Christiano est iniusta, quæ vix vnquam deleri poterit. Nam qui modestiæ, temperantiæ, continentiaq; nomine apud omnes gentes nationesq; inprimis bene audire debebant, optimisq; moribus ac sanctissimis exemplis religionem, quam à CHRISTO acceperunt commendare, ad eamq; cæteros à Christiano nomine alienos omnibus honestissimis rationibus inducere, hi iampridem propter quorundam liberas libidines concessaque flagitia apud omnes orbis populos pessimè audiunt, dignitatem Ecclesiæ polluant, autoritatem religionis labefaciunt, ab eaque suscipienda multos auertunt. Literarum verò vicem, de quibus instituta nobis est oratio, quis vnquam satis pro earum dignitate aut dolere aut deplorare poterit? Quot, & quàm bona ingenia eius vitæ licentia, atq; concessa fœdæ voluptatis intemperantia peruertit, ac omnino perdidit, quæ in matrimonio, cum aliter non possent honestè viuere, si se cum literis collocassent, in eoq;, quod fuit

facillimum, continuissent, ne vagas illas libidines appetuissent, quanta adiumenta atq; ornamenta Reip. & Ecclesiæ & literis importassent? quantamq; autoritatem, gratiam, benevolentiam studiosis ac literatis comparassent? Hoc verò & fieri debuit, & potuit, assumpta quidem ea vitæ ratione, quæ à literarum neq; dignitate, neq; otio mihi videtur abhorrere. Etenim hoc imprimis Deus requirit, & ratio literarum docet, & confirmat bonorum prudentiumque consuetudo, à quibus ita semper factum est, sitq; quotidie, vt quisque id vitæ institutum, in quo à Deo sit constitutus, omnibus quibus possit honestis rebus ornet, omnibusq; commendet hominibus, vt & Deus autor eius muneris gloriam adipiscatur, & ipsa vitæ institutio atq; professio autoritatem, dignitatem, caritatemque hominum consequatur. Quæ autem est ars, disciplina, ac vitæ professio, quæ aut maiorem muneris suscepti commendationem requirat, aut meliorem hominum existimationem, quàm hæc ratio optimarum literarum, ac liberalissimarum artium: quæ cum propterea sit comparata, à Deoq; hominibus

Sum cuiq;
munus or-
nandum.

Professio
literarum
qualis.

minibus tributa, vt vitam humanam erudiat, sanaq; doctrina atq; præceptis rectè viuendi instituat, debent qui ei præsumt si Deo volunt obedire, si munus suum tueri, si auctoritatem docendi præcipiendiq; habere, si gratiam ac beneuolentiam acquirere, eam vitam instituire & colere, vt nihil appareat in ea quod quenquam possit offendere, aut ab hoc studio alienare: Sed quod alios docere volunt & suscipiunt in ipsorum vita ac moribus, ita illuminatum debet esse, vt exardescat, omnibusq; perluceat, aliorumq; animos ad amorem earum rerum, quas profitentur ac docent, vehementer accendant: sunt enim res præclarissimæ, & maximè vtilis, quæ in literis continentur: quæ tum optimè & docentur, & discuntur, cum traduntur ab ijs, quorum vita ac mores à professione, atque doctrina non abhorrent. Neq; enim hoc solum suscipit ingenuarum artium studium, vt ijs, qui se ad illud contulerint, orationis elegantiam & rerum cognitionem afferat, atq; tantum linguam mentemq; informet. Sed præterea hoc efficit, si bonum alicuius animum, atq; ingeniū nanciscatur, vt illud

*Professio
hæc & do-
ctrinæ &
morum est.*

*Professio
hæc & do-
ctrinæ &
morum est.*

omni humanitate, morumq; modestia temperatum, atque in omni recto vitæ officio institutum reddat: quæ morum conformatio nisi adhibeatur, & ad doctrinam literarum adiungatur, quæ potest esse rerum scientia, aut orationis elegantia, aut quomodo utilis ac salutaris esse potest? Neq; enim facilè à vitioso, deprauatoq; ingenio oratio aut prudens ac erudita, aut elegans & posita solet proficisci: neq; potest vel autoritatem habere, vt doceat, vel etiam suauitatem, vt delectet. Ex animo necesse est habeat quodcunq; potest, eiusq; vim, naturam, formamq; referat. Est enim in eo fons vnde eam oportet dimanare, similesq; fontis edere riuulos, puros, ac salubres, si origo talis est: impuros verò ac pestilentes, si ab impuro corruptoq; fonte profluant. Neq; est vlla aqua aut immundior, aut pestilentior, quàm ab animo prauo ac impio profecta oratio. Itaque propter eam similitudinem naturæ quam effingit, atq; exprimit, speculum animi est appellata, quòd mores eius in ea maximè reluceant. Nihil enim est, quod naturam, vimq; animi melius ostendat, quàm sermo: qui si est tinctus
 jis vir-

Oratio ani-
 mi index,
 & inter-
 pres.

ijs virtutibus, quib. bonus animus præditus est, nihil potest esse eo neq; pulchrius, neq; melius, nec ad vitæ societatem accommodatius. Cum verò eiusdem vitij, pravisque opinionibus est contaminatus, aut etiam aspersus leuiter, nihil eo est aut deformius, aut vitæ communi perniciosius. Neque est vllus fons veneno infectus, ex quo homines hauriant, qui tam noceat, quàm sermo ab impio animo depromptus, atque in communi vita prolatus. Et quamuis is fictus & simulatus esse possit, aliquandoque mentiri, & speciem præ se ferre boni viri, tamen quoniam nulla simulatio firma nec diuturna est, nec species fictæ probitatis, diu in mendacio ac simulatione esse potest, nec vita humana, nec Deus veritatis amantissimus & vltor acerrimus diutius ferre, proferet se aliquando, quod intus diu inclusum latuit, magnamq; infamiam animi non vitiosi solum, sed etiam mendacis afferet. Vult enim Deus, ipsa etiam vita requirit, vt summam animi integritatem in nostro munere præstemus, veritatemq; colamus, quæ est fundamentum virtutum omnium. Fraudem autem &

mendacium fugiamus, atque hac recta
 conscientia nostrorum tum officiorum,
 tum studiorum nos sustentemus, & gra-
 tiam hominum benevolentiamq; com-
 paremus, atq; eò maius debet esse studi-
 um eius integritatis ac fidei, quò maius
 munus est à Deo nobis mandatum, ma-
 gisq; cum ad gloriam Dei, tum ad com-
 munem utilitatem vitæ pertinet. Cum
 autem vita studiosa ac literata sit pro-
 fessio earum artium, quæ optimæ, hu-
 manissimæ, liberalissimæq; & sunt, &
 nominantur: idq; studium ac institutum
 fit huiusmodi, à quo ipsa humanitas, &
 vitæ morumque elegantia peruenit ad
 alios, oportet eos, qui eo in studio ver-
 santur, ita castè ac integrè se gerere, vt
 formam expressam in moribus ac tota
 vita præ se ferant earum rerum, quæ in
 optimis literis, ingenuisq; artibus con-
 tinentur. Duo porrò sunt maximè ex-
 colenda ijs, qui ad studium humanita-
 tis, ac bonarum artium se contulerunt,
 Ratio, atq; Oratio: eaq; duo, quæ Deus
 homini ex omnib. animantium generi-
 bus soli attribuit, præstantiora & illu-
 striora debent esse in literatis, quàm
 sunt in cæteris, qui nullas literas attige-
 runt,

Duo exco-
 lenda lite-
 ratis, ratio
 & oratio.

runt, aut tantum degustarunt: vt his duabus facultatibus, quæ sunt maximæ, maximeq; ad vsum vitæ necessariæ, hi qui exculti sunt literis, tantò præstent cæteris hominibus, quantò ipsi homines reliquis animantibus præcellunt. Nam & de rebus & sentire melius, & prudentius, & elegantius, commodiusque sermone vti debent quàm cæteri omnes, quorum mens atq; lingua ingenua doctrina literarû conformata fuit. Quòd si hæ duæ animi virtutes in studiosis cernantur deteriores quàm in alijs hominibus, magna suscipitur infamia, non tam tarditatis, quàm negligentia, qua & otio & literis sunt abusi turpiter, cum in his ea neglexerunt, ad quæ excolenda aut paranda accesserunt. Atque in eam culpam & repræhensionem negligentia ac ignavia necesse est eos incurrere, qui non dant operam, vt vita & mores cum studio ac professione consentiant. Si verò in eisdem appareat vita flagitiosa, in omniq; intemperantia dissoluta, in eam incidunt vituperationem & infamiam, qua nulla turpior, neque literis indignior, nec à Christiana religione alienior dici, aut excogitari possit.

Nihil est ex
pectandum
a flagitio-
sis scorta-
toribus.

possit. Quæ autem orationis vel prudentia vel commoditas ab hoc hominum genere est expectanda? Deplorarem hoc loco causam literarum, si aut bonis ac doctis esset obscurum, quantum incommodi, atq; dedecoris est literis importatum ab his, qui abhorrent à matrimonio, cœlibatumq; & otium ad mollitiem animi voluptatemq; expectant: aut ea esset vis ingenij atq; orationis meæ, quæ vel indignitatem rei, vel doloris mei bonorumq; magnitudinem declarare posset. Itaq; omiſſa hac conſeſſione, quæ mœrorem ex tanta indignitate ſuſceptũ auget potius quàm leuaret, accedam ad diſputationem eius rei, quæ mihi propoſita eſt: oſtendamq; coniuſij coniuſtionem à literarum profeſſione non tam eſſe alienam, quàm plerique arbitrantur: ſed potius eiufmodi, quæ vitæ literatæ magnum & adiuſentum, & ornamentum, & ſolacium afferre poſſit. Neq; verò illum laborem hac in parte ſumam, vt coniuſium ſuis ac veris ornem laudibus, eiusq; dignitatem à diuina autoritate profeſſam, atque omnium ætatum iudicijs confirmatam eſſe oſtendam. Hoc enim multi

Dignitas
coniuſii.

multi antè doctissimi homines accuratè fecerunt, de coniugijq; laudibus multa honorificè ornateq; scripserunt, vt mihi hac in parte nullus nunc locus sit relictus. Nemo est etiam qui ignoret, Deum autorem esse matrimonij, eaq; extare in sacris literis de eo testimonia, quibus nulla possunt esse vlla alia de re vel grauiora, vel honorificentiora. Neque mihi de toto ipso genere coniugij est suscepta disputatio: sed tantùm de coniugio literatorum, quod quidem non tale esse, quale multi existimant, demonstrare proposui. Quare eam omnem orationem, quæ ad auctoritatem, ius, sanctitatem matrimonij constabiliendam amplificandamq; pertinet, prætermittam: ne id videar aut tractare quod mihi non est propositum, aut confirmare quod non dubium, aut laudare quod nemini est obscurum. Tempus ta-

men & id quo primum coniugium à Deo fuit institutum, & illud, quod eam diuinam institutionem est consecutum, nobis considerandum est: vt intelligamus, quanta vis sit eius coniunctionis, ac societatis, quam Deus primum inter homines, & maximam viro cum fœmina con-

Tempus
coniugij a
Deo insti-
tuti.

na conciliauit. Nam etiam tum cum integra & casta hominis natura esset, neq; ullis carnis stimulis ad fœminam appetendam incitaretur, coniugium à Deo fuit constitutum, & grauius cõmendatum. In summa enim naturæ hominis moderatione & castitate, tamen hanc coniunctionem vitæ, atque consuetudinem feminae, ad bene iucundeq; viuendum Deus necessariam esse duxit: solitudinemq; homini alienam esse dixit, adiunctionem verò fœminæ ad virum, eamq; vitæ societatem homini valde esse opportunam & iucundam. Itaq; alterum cum altera ita coniunxit, vt eam coniunctionem grauisimæ ac sanctissimæ parentum necessitudini anteponebam dixerit. Quod tempus est postea consecutum? nempe illud, in quo tantum cum totius humanæ naturæ deprauatio, tum etiam libidinis intemperantia simul secuta est, vt coniugium non tam ad solatium tædiumq; lenandum solitudinis adhibendum fuerit, quàm ad reprimendam coërcendamq; libidinem remedium comparandum. Itaque vsus huius instituti est, cum vt iucundè viuamus, adiungendo nobis eam vitæ sociã,

quam

Vsus con-
iugij.

quam hominis natura appetit : tum etiam vtiliter liberos Reip. procreando, atq; instituendo : tum verò honestè continenda libidine, pudicitiaq; in sancto ac moderato coniugio conseruanda. Hæ enim sunt causæ coniugij instituti, & eadem debent esse vnicuiq; instituendi ac suscipiendi : sed maxima illa vt hominis natura, quæ ad vitium hoc maxime procliuis est, nefaria libidine flagitijsq; non polluatur : sed in ea moderatione, pudore pudicitiaq; conseruetur, qua homo à brutis animantibus differt plurimum. Homo enim ad pudorem ac verecundiam natus est, itaq; à Deo creatus, vt ad certam legitimamq; coniunctionem, non ad vagam atq; nefariam libidinem licentiamq; aptam naturam habeat. Hanc coniunctionem naturalem, honestamq; vxoris consuetudinem si relinquat, & aliam appetat, atq; amplectatur, quã Deus nec instituit nec permittit, cum turpiter contaminat ipsam naturam, tum ordinem à Deo institutum sceleratè violat. Neque enim Deus vllò modo probare potest, & hominibus concedere eam licentiam vitæ atque intemperantiam, quam quidam

Pudor coniugio conseruatur.

in om-

in omni genere libidinis effrænata, omniq; scortatione & sibi & alijs concedunt, & à Deo concedi dicunt: sed tam dissolutam vitæ rationem vehementer odit, & pœnis acerbissimis afficit. Quî enim eam concederet, aut approbaret, quæ est contra & suam institutionem & naturæ excellentiam: præsertim cum is sit ea natura atq; mente, quæ nihil sordidum ac impurum ferre potest? Est enim Deus lux purissima, nullis neque tenebris offuscata, neq; perfusa sordib. Homo autem ad illius imaginem & similitudinem creatus est, cum eoq; eam habet societatem, quæ primis illis seculis Abrahamo atq; eius posteris cum eo religiose fuit constituta, & nouissimis per mortem CHRISTI filij Dei sanctè confirmata, & semper à pijs hominibus in omni vitæ sanctimonia, culta ac conseruata. Quare quicunq; volunt esse in ea societate, atque amicitia, quæ cum Deo est, debent, quantum humana fert natura, esse participes eius puritatis, & sanctitatis, quæ in Deo summa est, neq; quicquam non modò facere, sed ne cogitare quidem, quod ea coniunctione tam præstante indignum sit. Duæ autem

Societas cū
Deo institu-
ta pudore,
& sanctimo-
nia colen-
da.

tem sunt partes, quibus homo & ab initio constitutus, & postea cum eas omnes corrupisset, ac perdidisset, per Christum restitutus. Corpus, atq; Animus: in quibus duabus partibus puritas ac castitas requiritur: utrunq; enim creavit Deus, & pro utroq; Christus mortuus est: utrunque igitur, eorumq; membra, cum iam nostra non sint, sed vel eius, qui ea effecit, vel eius, qui perdita suo sanctissimo sanguine recuperavit, debemus conferre, & tanquam sacra vasa applicare ad eius usum & cultum, qui illa ab impijs & profanis usibus segregavit, & ad sancta ac divina munera atq; officia transferre voluit. Non enim iam sumus nostri, aut alterius cuiusquam, nisi eius solius, à quo pretio magno redempti sumus. Itaq; ea est omnium piorum vitæ ratio, ut memores cum illius creationis, qua ad imaginem Dei conditi sunt, tum verò eius redemptionis, qua per Christum amissam imaginem eiusq; gratiam ac benevolentiam recuperarunt, in pristinam societatem atq; amicitiam restituti, ut omnia tum animi, tum corporis inquinamenta fugiant: & quæ sunt casta, pudica, sobria,

D hone-

Dux partes
hominis, a-
nimus &
corpus qui-
bus caste
Deo serua-
endum est.

Impudici-
tia animi
idolatria.

honestā, sanctā, ac pia sectentur. Est enim animi etiam quædam impudicitia, quæ in sacris literis scortatio appellatur, ipsius animi à vero Deo disunctio, & cum creatura nefaria impiaq; coniunctio. Quemadmodum in eodem castimonia est cordis cum voluntate Dei summa consensio, in eoq; amando ac colendo integritas atq; fides, quæ Deo est gratissima. Sed de hac mentis & animi castitate mihi non est propositum disputare. Hic de coniugio agimus, quod ad honestè pudicèq; viuendum diximus comparatum. Id enim ad sanandam hominis carnem quasi remedium datum est, & vinculum ad continendam libidinem concessum. Deus autem nostri non solum animi, verum etiam corporis vsum ad cultum suum requirit, qui nullus potest esse, si pudor pietatis custos amissus fuerit, corpusq; ad omnia flagitia prostitutum. Deus enim vult, & iustum est, vt colamus & honoremus eum ijs naturæ nostræ partibus, quarum est ipse & effector, & conseruator: neq; potest eos secum ferre, aut amare, qui vtrunq; aut alterum negligunt, aut polluant: neq; integer esse potest vsum, & cul-

cultus vnus, nisi alterius etiam sit incorruptus: neque castimonia vlla animi retineri nisi continentia corporis, pudicitiaq; retineatur: neque vlla cum Deo esse amicitia, quæ vtraq; parte non castissimè & sanctissimè colatur. Quare, quoniam (vt ait Ioannes) à tenebris ad purissimæ lucis societatem vocati sumus, verecundia ac pudicitia est retinenda, si volumus cum Deo coniunctè viuere, in eoq; fideliter manere, qui est (vt dixi) lux pura, quæ nullas tenebras, hoc est, animi, corporisq; maculas perferre potest. Impudicitia verò, ac Scortatio, carnisq; intemperantia est fugienda, & Christianorum consuetudine, atque congressione prohibenda: in qua nulla est, nec esse potest, firma aut sincera cum Deo amicitia. Etenim quæ erit amicitia atq; benevolentia coniunctio, vbi nulla est morum naturæq; similitudo, quæ aut coniungat, aut coniunctos in amicitia, hoc est, in sancto, mutuoq; amore contineat? In quibus verò tanta est morum dissimilitudo, tantaq; discrepantia, vt nihil magis possit discrepare, aut magis repugnare: inter eos quæserit coniunctio, ac consen-

1. Ioan. 1.

Cur impuri
scortato-
res Deo nō
placeant.

Simile simili
amicum.

sio animorum? Nihil enim est quod
amicitiam magis aut impediat, aut dis-
soluat, quàm studiorum consiliorumq;
discrepantia: contra nihil quod facilius
contrahat, vel contineat arctius, quàm
morum atq; ingeniorum similitudo bo-
norum. At quid in natura rerum est tam
dissimile, discrepans, ac repugnans,
quod Deum ab hominib. vehementius
abalienet, & longius separet, quàm
summa illius puritas, ac sanctitas: &
quorundam in omni libidine foedissima
intemperantia, impudicaque impudici-
tia? Quæ coniunctio inter tales tam im-
puros homines, & Deum purissimum,
quæ mutua benevolentia, quæ volunta-
tum sententiarumq; consensio esse pos-
set? Citius igitur conueniet luci cum
tenebris, igni cum aqua, quàm Deo
sanctissimo cum flagitiosis scortatorib.

Nulla pijs
cum flagi-
tiosis neces-
sitas, aut
familiari-
tas.

Ea tanta morum ac naturarum repu-
gnantia est etiam in causa, vt nulla pijs
hominibus, qui castum non solum ani-
mum, sed etiam corpus student præsta-
re Deo, cum impuris huiusmodi homi-
nibus vel necessitudo, vel consuetudo,
vel vlla vitæ sermonisq; communicatio
nec esse debeat, neq; possit. Tanta enim
morum

morum differentia, vitæq; repugnantia, nullam pati potest inter eos non modò familiaritatem, sed ne vllum quidem communem vsum vitæ. Præterea tam infamis ac flagitiosa vitæ ratio horum hominum cum bonos mores Christianorum lædit, tum etiam vehementer dedecorat eam honestatem, quam in Ecclesia, hoc est, cœtu Christianorum maximè oportet relucere, & ab huiusmodi fœditatibus abhorrere. Quare oportet, vt omnes, qui non solùm nomine, sed etiam magis vita volunt pietatem profiteri, Deumq; ac Christum piè confiteri, vt primùm ab hoc hominum genere sibi caueant: idq; non solum consuetudine, verùm etiam congressione, colloctioneq; prohibeant: atque (vt loquuntur in Ecclesia) planè excommunicent, exterminent, profligent: deinde ipsi eam vitam comparent, vt omnia tum mentis, tum corporis inquinamenta dedecoraq; fugiant: eumq; hominem suscipiant, induant, ac gerant, qui cum ad pietatem & iusticiam creatus est, tum verò ad modestiam, pudorem, omnemq; temperantiam: vt qui à religione sunt alieni, san-

etissimæ vitæ admiratione commoti, ad
 Deum conuertantur, eaq; luce ac splen-
 dore optimæ vitæ aliorum flagitia dete-
 gantur, & ex tenebris in apertum pro-
 ferantur. Hoc enim iubet ipse Christus,
 & Apostolus eius Paulus multis in locis
 diligenter præcipit. Et Ioannes prima
 sua Epistola nihil aliud docet, quàm vt
 quæ sit nostra professio cognoscamus,
 eamq; vitæ innocentia, puritate, ac mo-
 deratione declaremus, atq; ornemus.
 Eius rei tanta ratio habenda est, tantaq;
 cura suscipienda, vt pijs omnibus, qui
 Deum amant, nihil antiquius esse de-
 beat: atq; in omni consuetudine, in qua
 Christianus debet versari, ea reueren-
 tia est adhibenda cum erga Deum, tum
 etiam erga homines, vt quæ aliquam
 aut speciem habent turpitudinis, aut
 suspicionem offensionis, ea omnia vi-
 tanda sint: & omni studio ea quæren-
 da, ac persequenda, quæ aliquam vel
 commendationem, vel benevolentia
 conciliationem afferunt: cuiusmodi sunt
 quæcunq; vera, graua, iusta, pura, ami-
 ca, cum virtute denique, ac bona fama,
 laudeq; coniuncta, à Paulo enumeran-
 tur, & pijs proponuntur, ea omnia sunt
 omni

omni tempore meditanda, atque omni studio excolenda. Nihil autem est quod grauius offendat, quodque animos ab huius professionis aut religionis studio magis alienet, quam morum maculae, & flagitia vitæ, in ea libidine, de qua loquimur, dissolutæ: & maximè eorum, qui cum abstineant ab honesta vxoris consuetudine, ac sancta coniugij societate, non tamen ab ijs vitijs atque stupris abstinent, quæ Deus prohibuit, & acriter se vindicaturum esse dixit. Neque verò hac vitæ turpitudine solum fit offensio hominum, & alienatio; verum etiam, ac multò quidem magis ipsius Dei, qui nihil impurum ac flagitiosum in suis ferre potest, & ipsius Spiritus sancti, cuius in nobis habitantis templum esse corpus nostrum existimare debemus. Illud autem flagitijs maculare, sanctumque Dei Spiritum, qui in eo habitat, ita tractare indignè, grauius sacrilegium ac scelus est putandum, quam templa alia & fana, auro, alijsque rebus spoliare. Quare rectè & sæpè admonet nos idem Paulus, ne hoc templum, quod corpus nostrum est, corrumpamus, neque Spiritum sanctum in eo habitan-

Grauisima
offensio ex
impudici-
tia.

Corpus p̄ij
templum
Spiritus
sancti.

1. Corin. 6.

Castitas
corporis
quæ virtus.

tem contristemus. Nec verò naturæ est repugnandum, neque plus quam possumus conandum, neq; id suscipiendum, quod vires superat, & in quo infirmitas hominis cum magno pudicitia periculo periclitari potest. Castitas enim corporis non est eiusmodi virtus, quæ aut à natura nobis detur, aut à doctrina rationeque; aliqua afferatur: sed est donum Dei singulare, quod non in multis late patet: quod tamen nisi sapientia excolatur, aut honesta aliqua occupatione custodiatur, non facile is, qui etiam naturam habet moderatam ac continentem, tueri poterit. Cùm autem intemperantia carnis tanta sit, & ad libidinem propensio, idque vitium pateat latissimè, Cur volumus tantæ conscij imbecillitatis aut tentare Deum, aut nos ipsos fallere, aut naturam violare, ad eamque rationem cogere, quæ cùm omni homine, tum maximè Christiano indigna est? Quare cùm in maxima naturæ infirmitate coniugium sit constitutum, & à Deo omnibus mandatum, non ad coëundam solum vitæ societatem, sed etiam ad pudorem, honestatem, ac existimationem retinendam, & ad Dei, spiritusque

que eius sanctitatem conseruandam; profectò tam præclarum, tam salutare, ac necessarium Dei institutum nemini in villo vitæ genere est aspernandum. Sed mihi hoc propositum non est, vniuersè de matrimonio disputare, neque demonstrare quid cuiusq; hominis vitæ ratio requirat. Quisq; in eo statu, in quo est constitutus, secum consideret: & cum Deo, ac conscientia (quibus inuitis nihil vnquam faciendum est) delibere. Nam & natura hac quidem in re optima dux esse solet: & Deus ipsius naturæ, quòd opportunum necessari-umq; appetentis grauissimus est approbator, & suasor prudentissimus, fidelissimusq; eius rei: quam cum ad nos pertineat, ad suum consilium, iudicium, arbitriumq; referri vult. Itaque cum de vita eligenda, ac in matrimonio degen-
In vitæ genere suscipiendo duo cõsulenda, conscientia & Deo.
 da, est constituendum, hæc duo inprimis in consilium, deliberationemq; sunt adhibenda: Animus nostræ facultatis conscius, & Deus *καθολικός*, omniumq; nostrorum consiliorum, atq; studiorum testis. Ego verò quod institui explicabo, de coniugioq; literatorum disputabo: vt intelligatur aliquando,

Coniugium
studioſis ho-
neſtum &
commodū.

quod plerifq; fuit incognitum, aut du-
bium, eam vitæ rationem à literarum
ſtudio non abhorrere, ſed ei maximè
congruere, ac conuenire, cum propter
honestatem, tum etiam propter multas,
ac magnas vitæ commoditates, atq; iu-
cunditates. Atq; vt id cognoſcatur me-
lius, explicandum nobis primum eſt,
quæ, & qualis ſit profeſſio literarum ac
bonarum artium: quid ſuſcipiat, & ef-
ficere debeat. Eſſi enim quædam antè
de iſtius inſtituti ſtudijq; officio ac mu-
nere à nobis dicta ſunt: tamen vt id,
quod eſt propoſitum, facilius percipi
poſſit, coniugium vitæ literatæ neq; eſſe
indecorum, neq; importunum, non fa-
ciam incommodè, ſi quædam adhuc de
ratione literarum dicam: paucisq;ue
oſtendam, quod ſit inſtitutum eorum,
qui ſe totos in optimarum artium ſtu-
dio poſuerunt: quid ſuſcipiant, ac præ-
ſtare debeant. Nam tum melius ſcie-
mus, quæ ſit conuenientia, congruen-
tiaq; coniugij cum hoc ſtudio literarum,
cum quale vtrunq; antè perſpexerimus,
alterumq; cum altero comparauerimus,
ſine quo nulla non modò matrimonij,
ſed ne alterius cuiuſdam rei ad alteram
ad-

adiunctio atq; applicatio rectè fieri potest. Ac de coniugij quidem dignitate, vi, ac vtilitate, supra est à nobis in genere disputatum. An verò conueniat huic professioni literarum, separatim quaerendum est. Ac illud in primis scire oportet, quod ad omnis non modò instituti commendationem, verùm etiam muneris functionem valet plurimum, & sine quo nulla vitæ ratio Deo est grata, aut probata: huius instituti, quod in literis versatur, Deum esse autorem, Dignitas literarum. effectorem, ac moderatorem, quem admodum cæterarum rerum bonarum omnium, quas ipse instituit, & hominibus ad vsum vitæ tribuit. Primum enim diuus Paulus doctrinam literarum, quam ille γνῶσιν λόγου καὶ σοφίας dicit esse, in donis Dei numerat: & παιδείαν, hoc est, eruditionem liberalem, in ijs ponit muneribus, quæ ad Ecclesiam instituendam, vel (vt eius verbo vtar) ædificandam diuinitus data sunt. Deinde ea est ipsius rei tum dignitas, tum vtilitas, vt etiam si nulla esset in diuinis literis expressa de ea autoritas, dubitare tamen non possimus, quin studium literarum, artiumq; ingenuarum, & à Deo opti-

optimarum rerum omnium autore pro-
 fectum fuerit, & in maximis eius bene-
 ficijs, quibus humanum genus afficit,
 numeratum: & omnibus seculis ijs ho-
 minum iudicijs decoratum, quæ vel ad
 honorem, vel commodum, in res præ-
 claras atque vtilis amplissima conferri
 solent. Et id quidem meritò. Non enim
 aliud est vitæ institutum, aut studium,
 quod aut præclarius sit, aut magis fufas
 in omni vita habeat commoditates,
 quàm hæc professio literarum, de cuius
 plurimis maximisq; & ornamentis &
 adiumentis, alias multa & sæpe dixi, &
 scripsi. Nunc ea fuerunt attingenda, vt
 huius vitæ ratio & dignitas ea esse intel-
 ligatur, à qua matrimonij coniunctio
 non aliena videatur. Professio autem
 hæc est & munus eorum, qui ad bona-
 rum literarum studium ita se contule-
 runt, vt acquiescant in eo, vt mentem
 atq; animum habeant ijs rebus omnib.
 instructum & ornatum, quæ in literis
 traditæ ac scriptæ continentur: ijsdemq;
 rebus mores, vitamq; hominum insti-
 tuant, atq; ita eo instituto vtantur, & ad
 Dei, à quo profectum est, gloriam, &
 ad humanæ vitæ, propter quam est da-
 tum,

Quæ sit
 professio
 literatorū.

tum, vtilitatem. Res porrò quæ literis Literis cõa
Præhensa. extant compræhensæ sunt, Facultas poetiæ & subtilis orationis, Scientia multarum bonarum rerum, & ad communem vitæ vsum pertinentium, Humanitas, omnisq; morum, ac vitæ & instituendæ & regendæ Disciplina, Virtus deniq; & Sapientia, quæ ipsius vitæ ars est, ac magistra: ad quam cum ex omnibus animantium generibus soli homines naturam aptam habeant, nec tamen satis firmam ac valentem, requirunt ea doctrinæ adiumenta, quæ in literis comparata continentur. Hæc enim est vis ac Professio
nis literarũ
vis. facultas huius professionis, vt quod in natura hominis ad sapientiam aptum est, & quasi iam inchoatum, id perpoliendum, perficiendumq; suscipiat: atque tale, quantum fert quidem natura, in omni virtute, sapientiaque efficiat. Tria autem sunt, in quibus excolendis hæc ars vitæ maximè elaborat, Lingua, Ingenium, & Voluntas: quorum primum orationis elegantiam postulat, alterum rerum noticiam, postremum virtutem. Nam hoc mihi quidem videtur studium literarum profiteri & suscipere, vt eos, qui se ei erudiendos atq; infor-

mandos

mandos tradiderunt, efficiat & in sermone elegantiores, & prudentiores, & in omni vitæ actione munereq; moderatiores ac meliores, quàm sunt omnes cæteri, quibus nulla liberalis literarum doctrina fuit adhibita. Quòd si hæc, quæ proposuimus, in hoc hominum genere deteriora reperiantur, non est culpa professionis, sed vitium eorum, qui pulcherrimo instituto ad turpe otium & voluptatem abutuntur. Tria autem sunt quæ cum in omni disciplina atque arte, tum maximè in hoc bonarum artium studio requiruntur: Natura, quæ nobiscum nascitur: Vsus, qui ex multarum rerum humanarum, vitæq; communis experientia comparatur: & Doctrina, quæ ex his studijs ac literis desumitur. Ad quæ tria vel excitanda, vel conseruanda, coniugium rectè institutum tantum affert adiumenti, vt sine eo nec Natura suum statum retinere, nec vsus prudentiam habere possit, nec Doctrinam ingenij atq; animi culturam, quæ summa in his studijs adhibenda est. De Natura primùm dicamus, quæ etiam in primis desideratur, & cum illa duo præcurrat necessariò, eius ratio primùm habent-

Tria in omni disciplina requisita.

Natura.

habenda est : Est enim in ea omnis artis disciplinæq; initium , & informata, atq; inchoata operis ratio , sine qua nulla res nec perfici, nec bene excoli potest. Eius ratio duplex est : Nam aut ad Valetudinem , bonamq; corporis habitudinem referetur , aut ad Honestatem : ytrunq; enim natura hominis desiderat, vt & sibi Bene sit, & Honestè. Quorum alterum nobis cum brutis animantib. commune est, in quibus etiam inest appetitus, ac sensus sanitatis, & eius, qui ex ea percipitur, iucunditatis : Alterum præstantiæ hominis proprium est, qui solus ex omnibus animantibus, ad virtutem atque honestatem natus est. Homo enim est particeps rationis, cuius cætera animalia expertia sunt. Sed quantum ad valetudinem conducatur moderatus coniugij vsus, honestaque vxoris consuetudo, Medicis & Physicis, qui ista profitentur, explicandum relinquo. Hi enim sciunt, quid hominis natura appetat, quid fugiat, quid ei sit commodum, quid alienum.

Gulielmus Bigotius, qui in Medicis ac Physicis diligenter versatus, summam harum rerum habet scientiam, ali-

Valetudo
corporis.

Liber Bi-
gotij de ne-
cessitate
coniugij
promissus.

aliquando promisit, se de coniunctio-
 ne matrimonij vsuq; eius necessario scri-
 pturum. Necessarium (opinor) intelli-
 git, sine quo homo non potest valere.
 Itaq; eam partem Naturæ, coniugium
 ad bonam corporis constitutionem ap-
 petentis, nos ei explicandam relinqua-
 mus: in quo valde prudenter faciet, si
 eam commoditatem ex legitima vxoris
 coniunctione eiusq; moderata consue-
 tudine petendam esse doceat: & ea in-
 commoda ostendat, quæ ex liberis illis,
 ac dissolutis scortationib. humanis cor-
 poribus multa & magna afferuntur. Al-
 teram autem partem, quæ naturæ ho-
 minis maximè propria est, cuiusq; in his
 studijs maxima est habenda ratio, nos
 sumemus: & ostendemus, Honestatem
 ac Dignitatem, ad quam homo natus
 est, nulla alia ratione melius vel compa-
 rari, vel conseruari, vel amplificari,
 quam honesta ac sancta vxoris societate,
 in qua homo literatus non cum literis
 solum atq; libris, sed etiam cum vxore
 ac liberis potest honestè, grauitè, mo-
 deratè, temperanterq; viuere: & eam
 vitæ existimationem retinere, sine qua
 nulla studia florere possunt. Nam antè
 satis

Honestas,
 ac Dignitas

fatis demonstraui, quantum studium non modò literarum, sed etiam virtutis & dignitatis in hoc hominum genere esse debeat, quantaq; cura sit adhibenda, vt id, quod profitentur, omnibus ijs ornent rationibus, quib. aut professioni autoritas, aut hominum beneuolentia parari possit. Hoc enim est profectò vitæ institutum, quod nulla alia re vehementius, quàm virtute nititur: nec vlla re magis efflorescit, quàm dignitate, & vitæ existimatione: quæ nulla potest esse, nisi honestas existat, quæ dignitatem, quasi lumen quoddam, ex se gignit. Quare istius vitæ ratio ita est institueda, vt ea tota conferatur ad singulare virtutis studium, atq; excellentem laudis cupiditatem: idq; totum ad gloriam Dei, & commendationem muneris referatur. Ac primùm de honestate, quæ retineri in coniugio possit, dicamus: deinde de ea, quæ illam necessariò sequitur, Dignitate. Et quoniam magna honestatis vis, ad præclaram opinionem virtutis comparandam, in temperantia pudicitiaq; inest: sicut etiam turpitudinis par vis, ad infamiam atq; hominum offensionem, in libidine & impudentia:

E de ea

de ea primùm parte disputemus, cuius quidem conseruandæ causa coniugium est comparatum: atq; ostendamus, Homines literatos non posse castius, veracundiusq; viuere, quàm in ea ratione vitæ, quam Deus & ad libidinem continendam, & ad pudorem retinendum instituit: & omnibus, qui se non possint continere, mandauit. Est enim in coniugio moderato certa quædam castitas: cum hi, qui hoc vinculo coniuncti sunt, maritus & vxor Christianæ modestiæ memores, eo vtuntur, non ad explendam libidinem, sed refrænantam. Vfus enim honesti modestiq; coniugij is debet esse, qui est cæterarû rerum omnium, quæ à Deo conditæ sunt, & ad vtilitatem hominum tributæ: vt is verbo Dei semper constituatur, & ad vtilitatem necessariam aut delectationem honestam, ac moderatam, non ad libidinem intemperantem, & turpem voluptatem referatur. Nam tum nobis prodest id, quod à Deo est datum, si ex eo capiamus eum vsum atq; fructum, quem Deus nobis præscribit, & naturæ necessitas requirit. Sanctificatur enim, vt Paulino verbo vtar, cum agnitione bene-

1. Corint. 7.

1. Cor. 7.

beneficentiæ diuinæ, à qua profectum donum est, tum etiam ea moderatione, quæ in perfruendo dono adhibetur.

Coniugij autem natura ea est, vt non tam corporum vinculum sit, quàm animorum: & quod ex eo corpori tribuendum est, id magis ad libidinis remedium coërcendæ, quàm ad licentiam explendæ valere debet. Quare si huius coniunctionis vis ac institutio rectè intelligatur, & in ea perfruenda is modus adhibeatur, qui in cæteris Dei muneribus tenendus est, vt ad necessarium vitæ vsum referatur: poterit, mea quidem sententiâ, talis vitæ ratio atq; moderatio bonis omnibus approbari: & pudicitæ, castitatisque nomine, cum apud homines, tum etiam apud Deum commendari. Atq; hanc quidem castitatem possunt habere omnes, qui animum habent & liberali literarum doctrina excultum, & Christiana religione temperatum. Cum illa virginum castitas paucorum sit hominum, & eorum solum, quibus Deus naturam quandam singularem dedit: non omnium communem, neque latè patentem. Magna enim vis est doctrinæ elegantis in con-

Coniugij
natura.

Castitas vir-
ginum.

formandis moribus, temperandisq; ingenijs : maxima verò eius spiritus, qui à Deo nobis est datus : qui cum sit sanctus, ac diuinus, ipsum hominem mirabiliter immutat, naturamq; etiã intemperantem potest moderatissimam reddere. Quòd si aliquis in literis ingenuè eruditus, & in timore ac reuerentiã Dei piè institutus, hunc Spiritum in moderanda vitæ ratione autorem & ducem sequatur, atq; audiat vt magistrum ac monitorem, in eoq; instituto & studio, ad quod est à Deo deductus, diligenter versetur : dubitandum non est, quin possit ita viuere, vt & apud Deum, & apud homines illustrem pudoris ac modestiæ laudem obtineat, & summam gratiam ineat. Vtra autem castitas maiorem laudem, gloriamq; apud Deum pariat : eorumne hominum, qui in cœlibatu integrè ac castè viuunt : an coniugum pudicè, temperanter, sobrieq; viuentium, Theologis disputandum relinquo. Illud tantum dico, vitam coniugum pudoris, modestiæ, ac temperantiæ plenam, quam præsertim pietas, timorq; Dei talem efficit, & regit, Deo, atq; hominibus maximè gratam esse, & pro-

Cœlibatus
ne, an con-
iugium tem-
peratū, ma-
iorem pari-
at laudem.

probatam. Nec verò hanc sancti coniugij moderationem, ac pudicitiam, Literæ, ac Musæ aspernantur, quæ à Poë-
 tis castæ virgines esse dicuntur: nec earum princeps, atque omnium honestarum artium inuentrix Minerua: tametsi
 coniugio nunquam, vllaq; viri consuetudine vsa fuerit, perpetuoq; virgo vixerit. Ea verò & Musæ ac Literæ hanc pudicam, modestam, ac sanctam vxoris & mariti consuetudinem vehementer & amant, & approbant, & sibi honori, ac dignitati esse putant, atq; etiam multò magis quod in summa potestate eius rei, qua libido expleri potest, magnam moderationem continentiamq; intuentur, atq; admirantur. Illius verò vitæ, quam pleriq; degunt in omni carnis intemperantia ac turpitudine, eas omnino pudet: nec cum huiusmodi hominibus flagitiosis commercij aliquid habere nec volunt, nec possunt. Etenim quomodo fieri potest, vt quod ante de societate, quæ hominibus cum Deo est, diximus, inter eos vlla esset coniunctio, & vitæ studiorumq; communicatio, inter quos tanta naturæ ac morum dissimilitudo, differentiaq; existit. Musæ enim castæ,

Musæ non
 aspernan-
 tur sancti
 coniugij
 moderatio-
 nem.

pudicæ, verecundæ virgines dicuntur. Ipsa tota ratio literarum plena est modestiæ, pudoris, omnisque honestatis. Quomodo igitur eorum hominum tam discrepans ac repugnans vitæ ratio, tam fœda & dissoluta viuendi consuetudo cum hac Musarum verecundia, literarumque; elegantia & dignitate conueniret? Quod commercium impuri, libidinosique; homines cum Musis castissimis, & literis elegantissimis habere possent? Quomodo ad sanctissima Musarum adyta auderent accedere, aut quibus oculis eas intueri, aut quo ore cum illis colloqui homines tantæ impuritatis, ac fœditatis sibi conscij? Quid verò dignum literis, earumque; autore Deo cogitarent, aut scriberent, aut docerent, aut omnino facerent, & dicerent, qui mentem atque; animum habent fœditissimis cogitationibus studiisque; occupatum? Ne verò id faciunt, nec literas amant, quorum animus turpissimus est implicatus amoribus: sed eas refugiunt, ac verentur: tametsi omnem pudorem simul cum pudicitia abiecerint, tamen cum in mentem venit tam diuersa vitæ ratio, tanta ingenuæ doctrinæ atque; impuræ vitæ discre-

crepantia, non potest eos non pudere, præsertim cum ipsas literas habeant severas vitæ magistras, quas quoties adunt, audiunt, vident, toties suos mores infames, & turpia studia gravissimè reprehendi vident. Quare cum eiusmodi vitæ flagitiosæ, & conscientiam testem gravem habeant, & literas asperas accusatrices, à quibus sua probra quotidie audiant, fieri nullo modo potest, ut studium vllum erga bonas literas habeant, & eam tranquillitatem mentis, quam hæc studia postulant. Quomodo enim aut amarent literas, earumque studio delectarentur, à quarum doctrina præceptisque ita abhorrent, & quibus se invidiosos propter talem vitam sentiunt? aut mentis quietem conseruarent, quam gravissimo conscientie testimonio, maximoque tormento perturbatam habent? Postulat autem ea ratio cum acre studium, summumque in literas amorem, tum verò maximam animi securitatem & libertatem: quæ nulla potest esse, cum ipse animus, aut turpissimis studiis est distractus, aut gravissimis conscientie tormentis agitatus. Sentiunt pij, ac verè studiosi, etiam in levioribus peccatis,

Literæ etiã
zelotypia
mouentur.

non illam modò animi perturbationem, verùm etiam literarum occultam quandam offensionem, tacitamq; repræhensionem, quæ illos neq; animo finit quiescere, nec cum literis in gratiam redire, donec id, quod est commissum, correxerint, vitamq; honestissimo studio dignam toto animo susceperint, atq; constituerint. Est enim in optimis etiam literis ea natura, vt zelotypia moueantur, velintq; singulariter, & penè vnice amari ab ijs, qui se illis dediderunt: eumq; amorem castum, atq; integrum conseruari, nec in vllos alios conferri, nisi in eos, qui ab ipsis non abhorrent, id est, in bonos, pios, ac modestos. Vt verò studium animi ad turpes amores, fœdasq; libidines conuertatur, nullo pacto ferre possunt. Sunt enim natura non solum ipsæ elegantes, politæ, liberales, ac honestæ: verùm eius elegantia, decoris, & honestatis in alijs appetentes, amantesq;: hoc est, vt Græci dicunt, φιλόκαλοι. Et quemadmodum accidit ἐν τῆς ἐρωτικῆς, vt displiceant, quæ sunt deformes, immundæ, proteruæ, impudicæ: maximè verò placeant pulchræ, mundæ, elegantes, modestæ, ac verecundæ:

cundæ: Ita vsu venit in studijs ingenuarum literarum, vt vitæ turpitudine, morumq; deformitate, magna earum fiat offensio, atq; alienatio: vitæ autem honestate, maximeq; modestia, ac verecundia, admirabilis ipsarum amor studiumq; exardescat, atq; eò multò magis, quò præstantior est animorū amor quàm corporum, excellentiusq; iudicium literarum de pulchritudine virtutis, quàm aliorum hominum de venustate corporis. Hanc autem offensionem, & à literis alienationem, studiosi ac modesti sentiunt tum facilè, cum aliquid commiserunt, quod neq; doctrinæ, nec professioni est consentaneum: & maxime si ea in re peccarint, quæ cum aliquo flagitio corporis, inquinamentoq; coniuncta sit. Nam tum quidem tanta solet fieri ipsius animi à literis abalienatio, vt illis reconciliari vix, aut magno cum labore posse videatur. Est enim hoc corpus nostrum, vt Spiritus sancti templum quoddam existimandum, ita ingenij atque mentis domicilium, quod & Deus, & ipsæ Literæ volunt mundum, sanctum, incorruptum seruari: neq; potest flagitij vllis maculari, sine maxima aut

fensione spiritus , aut perturbatione
 mentis. Quanquam sunt aliqui, qui diu-
 turna flagitiorum consuetudine ita sunt
 affecti & confirmati , vt (quod Paulus
 de impijs ait) sint planè ἀνάλογτοι, hoc
 est, prorsus obstupescant , atque omni
 sensu turpitudinis careant. Quidā etiam
 sunt, qui ad eam vitæ rationem flagitio-
 sam adiungunt opinionem impiam : ita-
 que existimant , eam vitam nec alienam
 esse à professione , & à Deo conces-
 sam. Quorum hominum neq; vita con-
 taminata à morte distat , in qua nullus
 est sensus eius rei , cuius in alijs est acer-
 rimus : neque mens corrupta à natura
 beluarum , quæ tantam fœditatem non
 possunt intelligere. Sed hi quamuis co-
 nentur naturam humanam exuere , ei-
 usq; omnem sensum abolere : nullo ta-
 men modo possunt vnquam facere , vt
 aut cum Deo , aut cum literis pacem
 habeant, aut mentis quietem retineant,
 quæ in illis multis fœdisq; maculis est
 inquinata, & conturbata. Vita verò eo-
 rum, qui se in matrimonio locarunt , in
 eoq; modestè, sobriè, ac pudicè viuunt,
 adeò Literæ delectantur , vt huiusmodi
 societatem vehementer expetant, & sibi
 tales

tales vehementer adiungant, atq; in numero coniugum & esse & haberi gaudent. Nam etsi sunt virgines, in eoq; coniugatis dissimiles, tanta tamen est morum vitæq; similitudo, ac conuenientia optimarum literarum, & sanctorū coniugum, vt nihil possit esse nec coniunctius, nec congruentius. Quamobrem ij literati, qui in coniugio & studio ita se gerunt, vt nullum vestigium libidinis in eorum vita & moribus appareat, neque Deum metuunt propter conscientiam, neq; literas refugiunt, quas suæ vitæ piæ ac modestæ habent testes & laudatrices: sed in eo instituto ita viuunt, vt in eo conquiescant, & ea omnia cogitent, & scribant, & doceant, quæ tam præclaro studio ac munere sunt dignissima, & Reipub. vtilissima. Ac de hac quidem virtute satis sit dictum, quæ huic hominum generi maximè conuenit, & magnam commendationem parit. De reliquis verò virtutibus, quæ pertinent ad honestatem, pauca etiam dicamus, Grauitate, Constantia, Iusticia, Fide, omniq; Probitate: quæ cū in omni vita, tum maximè in hac studiosa ac literata vigere debent: ad quod ostendendū,
quid

Gravitas &
Constantia.

Iusticia.

Fides.

quid opus est longiorem orationem cō-
parare? Quis est enim qui dubitet, quin
is aut grauius ac constantius cum in om-
ni vita, tum in studijs sit versaturus, qui
grauem constantemq; disciplinam do-
mi suæ constituerit, in eaq; se, vxorem,
liberosq; suos cum summa Dei reue-
rentia continuerit: quàm is, qui omni
cura, disciplina domestica solutus, libe-
rius ac dissolutius sæpè viuit? Aut iusti-
us victurus, & studiosius humani gene-
ris societatem seruaturus, qui priuatam,
domesticamq; diligenter coluerit, à su-
isq; principia naturæ ad alios duxerit,
in hisq; iura humana didicerit, nec sibi
foli natum esse, sed patriæ etiam, libe-
ris, parentibus, amicis: quàm is, qui
in vita illa solitaria viuens sibi foli, quid
humana societas, communisq; vita po-
stulet, ne cogitare quidem potuit? De-
niq; quin is fidem, beneficentiam, libe-
ralitatē, cæteraq; officia, quæ hominib.
tribuenda sunt, persequitur sit me-
lius, qui in suis ea iam est diligenter me-
ditatus: quàm is, qui cœlebs perpetuò
viuit, expers domesticæ Charitatis? Ete-
nim hæc iura & officia societati hominū
tum præstantur melius, cum à dome-
stica

ffica, priuataq; coniunctione, & charitate profecta ad alios, non modò Ciues, sed etiam peregrinos, omnisq; generis homines diffunduntur. Prima enim societas hominum atq; coniunctio est in ipso coniugio, ex quo primum, tanquam ex quodam seminario liberi, propinqui, affines existunt. Deinde omnes ciues propagantur, & inter se con sociantur. Neq; solùm Coniugium principium est Reipublicæ, & seminarium, verùm etiam, cùm est bene constitutũ, omnis iusticiæ fundamentum: neq; vnquam erit vlla bona Respublica, in qua nulla ratio Matrimonij habetur: tum enim flagitia, tum scelera omnia nascuntur, cùm omni pudore sublato, ruunt homines, tanquam feræ, in promiscuos concubitus, nec vllò certo ac legitimo amore ac charitate vel coniugum, vel liberorum implicantur. Et omnino humanam societatem tollunt, qui hanc coniunctionem tollunt, aut imminuunt. Nulla enim est tanta hominis ad hominem adiunctio, quanta est vxoris ad maritum, aut liberorum ad parentes: hacq; sublata charitate, nullũ ius humanæ societatis saluum relinquitur. Quare Coniugi-

Prima societas hominum in coniugio.

iugium honestum non domesticæ solum, sed etiam ciuilibus coniunctionis vinculum est existimandum : quo dirupto, necesse est dissolui omnem humanam societatem, præstantissimamq; virtutem Iusticiam tolli, atq; etiam pietatem ac religionem. Nam fieri nullo modo potest, vt aut Deo pius cultus tribuatur, aut iustus amor Proximo, sublato, vel etiam neglecto eo vitæ instituto, in quo & Deus maximè vult honorari, & homines plurimùm possunt adiuuari. Iam quid dicam de Prudentia, quæ in virtutibus etiam ponitur, & Vsu rerû, quem cum natura & doctrina in studijs literarum necessarium esse supra diximus? At quem usum is habere poterit, qui in illo otio ac solitudine latet semper abditus, neque in communem hominum societatem consuetudinemq; ciuilem vnquam prodit? An non multò maiorem is acquirit, qui in priuatis, domesticisq; rebus est versatus, qui iam domi in sua familia sentijt, ac didicit, quid natura & consuetudo hominum requirat? qui in se, vxore, liberis, totaq; familia instituenda & regenda est expertus, quæ in literis de natura hominum, de moribus,

bus, de totius vitæ degendæ ratione, à doctissimis prudentissimisque hominibus scripta sunt. Itaque licet videre eos, qui viuunt in matrimonio, multo esse prudentiores, & ad communem vitam aptiores, quàm sunt ij, qui in solitario illo otio, perpetuoque cœlibatu totam vitam consumunt: qui propter insolentiam, atque inscitiam earum rerum, quæ in vita versantur, omnium sunt ineptissimi, in humanisque rebus peregrini quidam, ac hospites esse videntur: quod quid turpius, & literis indignius esse potest? Nam antea quidem satis demonstrauimus, quanta excellentia orationis tum elegantis, tum prudentis in ijs esse debeat, qui ad hæc studia se contulerunt, quantaque de eorum vel ingenio, vel consilio hominum opinio atque expectatio esse soleat. Sed nisi is, qui in omni re plurimum potest, & magistros efficit, in optimis disciplinis Vfus accesserit, non sanè video, quomodo illa quæ literis extant scripta, aut bene percipi, aut ad aliquam vtilem vitæ rationem rectè adhiberi possint. Neque est quisquam, qui certam habere possit scientiam earum rerum, quæ in vita versantur,

tur, nisi in vita versatus fuerit, multaq; in ea expertus. Atq; hanc quidem experiendi facultatem maiorem habent mariti quam cœlibes, qui in priuato illo ac otioso studio ita se abdunt aliquando, vt quid in vita vel domestica vel ciuili soleat fieri, ibi nihil intelligant, nec ipsi inde magnum fructum ad communes hominum necessitates perferant. Non illud repetam, quod supra dixi, plerosq; esse, qui illo otio & solitudine magis vtantur ad voluptates percipiendas, quam ad literas excolendas: ad animumq; mollitie potius effceminandum, quam ad ingenium liberali doctrina conformandum, & confirmandũ. Nos hoc in loco de Vsu rerum loquimur, & Prudentia, quæ nulla alia ratione potest melius aut parari, aut confirmari, aut omnino conseruari, quam ea vitæ Disciplina, de qua antè diximus, quæ cum in omni virtute, omniq; vitæ officio sit posita, tum maximè in Temperantia, Continentia, ac Moderatione, cum cupiditates hac summa ratione continentur, in omnibusq; & factis, & dictis, & consilijs, ac cogitationibus is modus adhibetur & ordo, vt optimus naturæ status

Disciplina
vitæ.

Temperan-
tia, Contri-
nentia, Mo-
deratio.

tus conferuetur, mentisq; constantia & tranquillitas retineatur. Neq; enim fieri possit, vt ij aliquid prudenter vel cogitent, vel dicant, vel faciant, qui in omni intemperantia voluptatumq; licentia vitam ducunt. Neq; omnino est aliud, quod vniuersam hominis naturam, & præcipuè vim mentis atq; ingenij magis evertat, & extinguat, quàm studium voluptatum immoderatum: neque quod studio literarum ac optimarum artium magis repugnet, sapientiæq; percipiendæ plus obsit, quàm vita intemperans & dissoluta, ea præsertim, quæ flagitiosis libidinibus totum corpus contaminat, 1. Corin. 6. atq; eneruat. Quare rectè D. Paulus huiusmodi homines in corpus proprium peccare dicit. Quòd si corpus hac carnis intemperantia læditur, quid de animo dicemus? qui cùm sit ex cælo ortus, & à Deo haustus, in ipso corpore, quasi in domicilio ac templo quodam, ab eo qui genuit, locatus est: ad cuius quidem cœlestem diuinamq; naturam tum conseruandam, tum excolendam, permagni refert, quo in corpore inclusus agat, quasiq; in domo quadam habitet. Itaque quod Paulus in Ecclesia omnib. pijs

Carnis voluptas, ac intemperantia.

præcipit, ne corpus suum stupris pollu-
ant, sed in omni conseruent sanctimo-
nia: propterea quòd Spiritus sanctus in
eo, tanquam in quodam templo habi-
tet: hoc etiam præcipiendum est ijs,
qui in studijs humanitatis, liberaliumq;
artium ingenuè atq; honeste versari vo-
lunt: hiq; omnes sunt admonendi, vt
corpus suum quasi delubrum ingenio ac
menti consecratum habeant, nec vlla re
corrumpant, qua animi vis aut retarda-
ri, aut deprauari, aut omnino extingui
possit: sed potius contineant cupidita-
tes, inprimisq; libidinem impudicam:
sintq; non solum in cibo ac potu sobrij,
verum etiam reliquo corpore casti ac
pudici: & ita inseruiant corpori, vt sine
flagitio, ac dedecore, & valetudinis, &
mentis maximam rationem habeant.
Nulla enim est res, quæ mentis aciem
melius expurget, ad sapientiæq; studi-
um magis exacuat, quàm animi mo-
deratio, & temperantia in moderandis
voluptatibus corporis. Itaq; hanc vir-
tutem, quæ cupiditates continet, So-
crates apud Platonem ait esse nomina-
tam Σωφροσύνην, quasi σώζουσαν τὴν φηνη-
σιν, propterea quòd prudentiam conser-
uet,

uet, quæ nulla esse potest, nisi natura hominis conseruetur, maximeque ea pars, quæ eius vnus propria est, & ad virtutem atq; sapientiam apta: cui nihil in rerum natura tam est inimicum ac infestum, quam voluptas blandissima domina, inprimisq; ea, quæ cum inquinamento corporis coniuncta est. Nulla pestis est, quæ tam noceat corpori, quam ingenio hæc voluptas: quæ etiam in iusto legitimoq; coniugio vim mentis lædit, si est immoderata: in nefarijs verò, & vagis scortationibus, omnes vires tum corporis, tum animi planè labefacit, atque corrumpit. Quare si quis vult naturam in sua integritate & præstantia, præcipueq; partem eam, in qua excolenda elaborant literarum studiosi, debet cupiditates continere cum animi, tum etiam corporis, eamq; inprimis voluptatem, quæ magis cælibes, quam coniuges infestare solet. Neq; solum in coniugio naturæ nostræ inseruimus, mentisq; prudentiæ consulimus, verum etiam & offensionem hominū vitamus, & existimationem vitæ retinemus, quam antea diximus doctis hominibus non negligendam. Ea autem maximè com-

paratur ea virtute, de qua supra dictum est. Nam quemadmodum iniusticia violentur homines, cum in ipsorum aut rem, aut corpus aliqua fit iniuria: ita immodestia, impudentiaq; offenduntur, cum in moribus ac vita alicuius apparet turpitude, quam animi, præsertim bonorum, videre nullo modo possunt. Itaq; sicut iusticia neminem lædit, sic verecundia nullum offendit, cauetq; omnia, quibus tanquam fœtore homines auertuntur, & ea suscipit & agit, quæ cum sint decora, ac modesta, hoc est, hominis naturæ congruentia, benevolentiam hominum cum approbatione merentur. Adhibet enim hæc virtus reuerentiam cum erga omnes, tum præcipuè erga optimum quenq;, studetq; bonis viris ac doctis inprimis approbari. Sed pudoris commendatio nusquam maior est, quam in moderato sanctoq; coniugio, cum ipsi coniuges Deum habentes ante oculos, ita viuunt modeste ac castè, vt in coniugio pudicissimum

Coelibum
vita.

cœlibatum profiteri videantur. Cum hi, qui cœlibes dicuntur, eam edant vitam, quam omnes nouerunt, tantumq; pulcherrimum nomen cœlibatus impurissimis

simis morib. prætant. Sed nulla sunt integumenta, nulla tam speciosa sanctitatis fictæ nomina, quæ possint illorum flagitia occultare: & ea iudicia hominum mutare, quæ de illis iandiu facta sunt, ac fiunt quotidie. Ea enim est communis, ac iam longè lateq; peruagata opinio, quòd cœlibatus in plerisq; nihil aliud sit, quàm prætextus impudicitia, & species quædam virginitatis ad libidinem tegendam maximè accommodata. Alioqui nescio quomodo fiat, vt etsi hæc tam diuersa morum ratio, in vtroq; hoc hominum genere non sit altera honesta, altera infamis, viuantq; vtrique peræquè honestè, tamen melius semper homines sentiant de coniugatis, quàm cœlibibus: quos etiam honestè, pudicèq; viuentes, vix possunt liberare suspitione earum rerum, ad quas sentiunt seipsos esse propensos. Alios verò tum putent grauitè ac moderatè esse victuros, cum id vitæ genus sunt amplexi, quod ad honestatem retinendam comparatū diuinitus esse arbitrantur. Quamquam in hoc etiam genere sunt aliqui flagitiosi, & adulteri, quorum libidines effrænata non continentur in coniugio,

sed foris sceleratè peruagantur : qui tamen si essent verbo Dei instituti, & admoniti, melius uiuerent. Verùm nos hïc ostendimus non quid à quibusdam, sed quid ab omnibus aut pluribus solet fieri : nec de aliquibus, sed de toto ipso genere iudicandum dicimus. Dubium autem non est, quin facilior ratio grauius continenterq; uiuendi proposita sit in coniugio, quàm in cœlibatu : pluribusq; hominibus ad honestam opinionem, cùm omnis virtutis, tum maximè moderationis & grauitatis locus in eo pateat, in quo quidem innumerabiles homines omnibus aetatibus honestissimè vixerunt, non ex gentilibus solum docti, sed etiam ex nostra religione pij ac sancti, Abraham, Isaac, Iacob, Moses, David, aliqui etiam Apostoli : hodieq; sunt penè infiniti, qui cum summa sua dignitate, & Dei gloria, in hoc vitæ instituto acquiescunt. Paulus etiam cùm describit, atq; eligit bonum episcopum, hoc in vitæ genere versatum & probatum eligendum dicit esse. Nam cuius prudentia, industria, grauitas ac integritas in familia regenda continendaq; fuerit perspecta, eum idoneum putat, qui

1. Timot. 3.

qui domum Dei, hoc est, Ecclesiam gubernet. Quod iudicium Pauli non in Ecclesiasticis solum magistratibus est verum, sed etiam in Politicis: ut ij semper rebus alienis, aut communibus rectè sint præfuturi, qui in suis & priuatis rectè versati fuerint. Habet enim Oeconomia parvæ Reipublicæ quandam imaginem, in qua primum Pater, familias tanquam Rex quidam est: deinde eius vxor Mater, familias est domina, atque eius imperij socia: tum liberi, & reliqui domestici, quasi ciues sunt, quibus illi præsunt: quos cum bene regunt, atque in omni graui constanteque disciplina continent, cumq; conseruant, & amplificant rem familiarem, magnam commendationem tum prudentiæ, tum grauitatis, ac moderationis afferunt, ad res maiores grauiorésq; administrandas. His verò studijs, de quibus nunc loquimur, maiorem autoritatem & dignitatem affert modestia & industria alicuius literati in coniugio cognita, quam eadem in illo cœlibatu, in quo tanquam in solitudine, aut obscuritate, non potest tam illustri, claraq; existere. Quamobrem pu-

Oeconomia Reipublicæ imago quædam.

to nunc satis intelligi, Coniugium ab studio literarum non esse alienum: tum quia vtrunq; à Deo ita esse institutum, vt alterum cum altero non indecorè coniungi possit: tum etiam quòd in ea coniunctione huiusmodi vita potest degi, quæ & Deo honori sit, & literis dignitati. Hoc adhuc melius intelligetur, cum fuerit demonstratum, quale coniugium hominis studiosi, qualemq; vxorem eius esse oporteat, in quo etiam non solùm honestatem istius vitæ cognoscemus, verùm etiam utilitatem, quæ erat altera pars huius disputationis meæ. Primùm igitur videamus, qualis vxor eius hominis, de quo loquimur, esse debeat: Deinde exponemus eas commoditates, quæ ex coniugio bono ac moderato consequuntur. Ac principio illud quidem hac in re rectè præcipitur, vt qui habet in animo vxorem ducere, is prius deligat, quàm diligat. Nam nullo aliud est vitæ genus, in quo eligendo ac constituendo maior sit adhibenda vel prudentia, vel diligentia. Alia enim instituta vita, atq; studia, postquam sunt suscepta, possumus deponere, cum nobis non videntur aut naturæ nostræ

Vxor literati qualis esse debeat.

Delectus vxoris.

nostræ apta esse, aut rationibus nostris commoda: neq; in aliquo eorum commutando in ullam aliam reprehensionem incidimus, quàm aut imprudentiæ in deligendo, aut inconstantia in deponendo. A' Coniugio verò semel instituto, & suscepto, nulla potest fieri discessio sine summo scelere, & ea impietate, quæ maximis sit pœnis vindicanda: nisi id accidat, quod coniugium violat & dissipat, quod Christus in Euangelio solum exceptit. Cùm enim semel hoc genus vitæ est susceptum, in eo aut cum molestia infinita, aut læticia perpetua manendum est. Quare in eo instituendo summa tum cautio, tum diligentia est adhibenda, quod malè institutum affert coniugibus non stulticiæ solum, aut negligentia vituperationem: sed molestiam etiam, & pœnitentiam sempiternam. Itaq; illud Publij Mimi præceptum, quo monemur, vt ea in re diu deliberemus, quæ semel facienda est, cùm in omni vitæ ratione atq; actione suscipienda multum valet, tum in ineundo, coëundoq; coniugio plurimum quod nullam habet mutationem, sed aut pœnam temeritatis perpetuam ac grauem, aut correctionem

Matth. 5.
& 19.
Marc. 10.
Lucæ 16.

nem valde difficilem. Atq; eò etiam homini studioso est diutius diligentiusq; deliberandum, quò magis metuendum est, ne tranquillitas, otiumq; studiorum perturbetur accersita, & adiuncta ea vxore, cum qua nec satis honestè, comòdè, iucundeq; possit viuere. Sed paruum existimo prudentiam consilij nostri fore, nisi cum ea summam Dei prouidentiam coniungamus: imò verò ipsum Deum autorem atque gubernatorem coniugij nostri statuamus: eumq; & consulamus, vt in re obscura, dubiaq; erudiamur: & inuocemus, vt in periculosa adiuuemur. Sine hac quidem diuina aut consilij communicatione, aut auxiliij petitione, ac inuocatione, nulla neque deliberatio diuturna, neq; electio accurata magnopere vnquam profutura est. Nec vlla non modò coniugij, sed ne alterius quidem cuiusdam rei institutio atq; susceptio potest succedere. Etenim Deus vnus est, qui instituit hoc vitæ genus, qui Masculum & Fœminam coniunxit: qui vt mundum regit vniuersum, ita coniugium pulcherrimam optimamq; mundi partem moderatur: in quo quidem si ex sententia, ac voluntate
Dei

Prouidentia Dei prudentie nostræ iungenda.

Deus coniugij autor.
Matth. 19.

Dei sit susceptū, tanta extant Dei beneficia, quanta in nulla alia institutione vitæ: sin aliter instituat, ea apparent neglecti numinis iudicia, quæ ad metuendum Deum, atque inuocandum omnes vehementer commouere debent. Romani veteres res omnes graues, quas suscipiebant, non solum publicas, sed etiam priuatas, in ijs maximè coniugia, ab auspicijs, & precatione ordiebantur: eiusq; rei negligentiam, aut etiam prætermissionem nefariam arbitrabantur. Nos Christiani, qui non falsa, & obscura, vt illi: sed vera, ac clara auspicia habemus, in verbo Dei posita, tanta in re negligentes erimus? An non cum eo communicabimus, eiusque implorabimus opem, à cuius manu bona vxor proficiscitur, ac datur: cuius providentia tota hæc coniugata vitæ ratio, in bonis ac pijs viris maximè, & instituitur, & gubernatur, & omni genere bonorum cumulatur? Atq; hæc quidem negligentia inuocandi numinis videmus in ple-

Numinis
inuocandi
negligentia
quancum
oblit.

risque coniugibus quantum noceat, in quantasq; molestias & miserias multos homines adducat: qui aut amore libidinoso incitati, aut turpi pecuniæ studio

dio commoti, aut sua etiam confisi ni-
 mia prudentia, eam asciscunt in vitæ so-
 cietatē, qua cum nec sanctè, nec aman-
 ter ac concorditer, nec suauiter possunt
 viuere: quæ eorum vita perturbata, &
 misera facit, vt permulti putent Coniu-
 gium studio literarum atq; otio non sa-
 tis esse accommodatum. Verùm nos hic
 non de vulgari matrimonio loquimur,
 sed hominum^o doctorum & piorum, qui
 eam vitæ rationem non ingrediuntur,
 aut impudicè, aut auarè, aut etiam con-
 fidenter, sed sapienter, ac reuerenter
 cum inuocatione eius, qui istius totius
 rei institutiq; præclari autor est. Nam
 quoniam doctrina liberali & pia ingeniū
 habent excultum, debent esse, & in ap-
 petendo moderatiores, & consideratio-
 res in cauendo, & vero in Deo colendo,
 inuocandoq; diligentiores, quàm sunt
 alij, quorum animi nec doctrina litera-
 rum, nec religione imbuti sunt. Quare
 studiosi omnes hoc teneant inprimis, vt
 cum de ducenda vxore deliberant, ante
 omnia Deum castè adeant, & liberè tan-
 ta de re consulant, omneq; animi pro-
 positum, atq; consilium, ei familiariter
 exponant: eiusq; petant eam tum beni-
 gnita-

Dens de du-
 cenda vxore
 re consu-
 lendus.

gnitatem, tum opem, quam ab initio mundi, cum coniugium instituisset, pijs hominibus promisit. Est enim à Mose ita scriptum, Quòd Deus posteaquam virum & fœminam vinculo isto coniunxisset, illis bene dixit, hoc est, se illis affuturum, eorumq; coniugium adiutorum fortunaturumq; promisit: quæ quidem promissio à principio primis illis humani generis parentibus facta, postea omnibus seculis valuit, in coniugio eorum, qui Deum autorem eius vitæ cognouerunt, in eaq; instituenda inuocauerunt, & iam instituta ac suscepta piè coluerunt: valebitque perpetuò in ijs coniugibus, qui hac mente eam vitæ rationem ingrediuntur, & ingressi in ea versantur. Cùm autem nullius rei nec grauior, nec difficilior incidat deliberatio, quàm hæc de vxore ducenda consultatio, id tali in tempore & re est faciendum, quod propheta harum rerum scientissimus in hisq; maximè versatus præcipit, ac monet, vt tota cura, & animi sollicitudo domino committatur, atque in eius voluntatem euentus nostri totius consilij institutiq; permittatur. Is enim, tum omnia faciet, & petitionem nostram

Coniugij
boni finis,
cultus &
honor Dei.

Genesis 2.

nostram exaudiet: quæ debet esse eiusmodi, ut is, cuius summa est hæc in re tum potestas, tum prouidentia, nobis eam det uxorem, qua cum vno eodemque spiritu coniuncti, ipsum purè colere, atq; honorare in hac societate possimus. Hic enim est finis boni sanctique coniugij, Cultus Dei, & honor, in vna familia, quasi in parua quadam Ecclesia à coniugibus, liberis, ac omnibus domesticis celebratus. Atq; hæc præcipua causa, bonos & doctos viros, ad coniugium vehementer commouere debet: ut quoniam non bonum est, ipsum hominem esse solum, habeat secum eam, quæ religionis, pietatisq; sit socia & particeps, & adiutrix: cum qua vno spiritu, ac fide Deum creatorem suum inuocet, eiusq; in conspectu vitam integram, sanctamq; traducat. Neq; est dubium, quin si hoc animo coniugium expetatur, & ad illud suscipiendum, constituendumq; puræ preces adhibeantur, Deus adsit, & eam uxorem det, qualem nullius hominis aut prudentia, aut diligentia reperire, aut præpotentis alicuius autoritas gratiæ dare posset. Diues quidem & formosa, alijsq; rebus eius-

eiusmodi ornata, humanis vel consilijs,
 vel studijs, inueniri posset. Sed quæ cum
 nostris probis, ac piis moribus conue-
 niat & congruat, quæ in religione, cul-
 tuq; Dei nobiscum consentiat, quæ nos
 adiuuet, ea est præstans, ac singulare do-
 num ipsius Dei, suis hac in parte vitæ &
 fauentis, & consulentis. Quid autem
 maius aut melius in hac quidem vita
 traducenda homo à Deo optare posset,
 quàm optimam sanctissimamq; fœmi-
 nam, & fidelissimam vxorem, quæ non
 sit lecta (vt Romani olim loquebantur)
 ab hominibus, sed ab ipso Deo: cuius
 neq; prouidentia in deligendo falli po-
 test neq; voluntas in dando fallere? At-
 que huius diuini beneficij magnitudi-
 nem si quis non intelligit ex commodi-
 tate, suauitateq; vxoris piæ, ac modestæ,
 certè ex incommoditate, atq; amaritu-
 dine vxoris immodestæ facile intelliget.
 Quid enim est improba muliere, & im-
 modesta importunius, atq; intolerabi-
 lius? Quid acerbius, quàm vita plena
 dissidijs, atque odijs, in qua non tam
 Coniugium inest, quàm diuortiũ quod-
 dam animorum? Quid verò miserius,
 quàm cum ea viuere, quam nec honestè
 possis

Improba
 muliere ni-
 hil intole-
 rabilius.

possis dimittere, nec commodè tecum retinere? Cuius vitiosissimi mores cum nulla ratione corrigi possunt, necessariò ferendi sunt. In hac quidem tam incommoda, & amara coniunctione, nihil aliud habes, quàm vt Socrates de sua Xantippe solebat dicere, Malum domesticum, perpetuum tuæ patientiæ exitium. Quanquam sunt complures vitiosiores, quàm illa Xantippe, quæ ita asperis erat moribus, vt maritum tamen suum vnicè diligeret, eiq; egregiè fidelis esset. Salomon quidem vxorem molestatam, ac iurgiosam, rectè comparat tecto pertuso, atq; vbiq; perstillanti. Et vulgò apud Græcos iactata sententia, cum duobus maximis malis, ignis conflagratione, & aquæ inundatione, coniungit tertium improbitatem mulieris. Quare ne aliquis, præsertim studiosus, ac quietus homo in hanc tantam molestiam, & miseriam incidat, imprimis ac semper orandus est Deus, vt eam rem totam suscipiat & regat, eamq; adiungat nobis, cum qua in Christiana religione coniunctissimè atq; integerrimè viuamus: vt vtriusq; vita, sanctaq; consuetudo nihil sit aliud, quàm honorifica, omnibusque testa-

testata confessio eius qui illos copulauit, & perpetua gratiarum actio. Ad hanc enim gloriam Dei tota est referenda illa coniunctio matrimonij: sed hæc laus Dei ex honesta vita coniugum non potest consequi, nisi pia, & accurata, ac perpetua ipsius numinis præcesserit inuocatio. Deus dat probam vxorem, & beatam vitam promisit coniugib. Huius igitur rei tam præclaræ & petitiones, & gratiarum actiones ad illum sunt referendæ: vt quemadmodum ait Paulus, Rom. 11.
2. Corint. 3. omnia & ex eo ipso proficiscantur, & per eum gubernentur, & conseruentur, & ad eundem referantur. Nulla rei bonæ honestæq; adeptio potest esse, nec eius vsus bonus, aut iucundus, nec exitus felix, nisi ea res & sit facta à Deo, & ab eo nobis tributa, & à nobis piè, grateq; recognita. Itaq; primùm est intelligendum, qui est autor & largitor huius tanti beneficij: idq; ab eo, qui solus dat, petendum est. Deinde cum est datum ac tributum, eo munere sobriè cum laude Dei, gratiarumq; actione vtendum est. Neq; vlla satis magna diligentia in huius tantæ rei petitione adhiberi posset, nec astutè orandi intermissio est

sio est facienda, donec eam adepti fuerimus, quæ tanto studio, tantaq; assiduitate petenda est. Neque tamen nos aut in quærendo, aut consilio capiendo negligentes esse debemus: sed & nobiscum ipsi deliberare diligenter, & cum amicis nostris hac de re communicare: inprimisq; cum ijs, quorum prudentiæ, probitati, benevolentiaq; erga nos plurimum tribuimus: ita tamen, vt plus spei ponamus in Dei providentia, quam in nostra, amicorumq; nostrorum aut diligentia, aut prudentia. Nam ipsa quidem voluntas Dei in nos perspecta & cognita, & studium nostrum in vxore aliqua honesta expetenda incendit, & diligentiam in quærenda acuit, & in eligenda prudentiã parit. Quare prima ratio habeatur, curaq; suscipiatur piæ atq; perpetuæ orationis, altera prudentis deliberationis nostræ, & electionis per diligentis. Atq; ita statuamus cum in ceteris reb. omnibus, tum maximè in has duas præclaras res esse, vt scribit Isocrates, *πῶ παρα τῶν θεῶν εὐτυχίαν, καὶ πῶ παρα ἡμῶν εὐβολίαν.*

Delectus
vxoris.

Ac de delectu vxoris diligenter habendo, quædã nunc dicamus, & ostendamus, quæ & qualis vxor hominis li-
tera-

terati esse debeat. In hac consideratione atq; electione, quatuor res videntur potissimum spectandæ, Mores animi, Natura corporis, Genus, & postremò Dos, quam complures hoc tempore primo loco ponunt & appetunt. Sed hîc non docemus hominem sordidum, avarumq; , qui magis dotem impietatis suæ idolum in domum suam cupit ducere, quàm vxorem pietatis adiumentum, & consortium: Sed eum monemus, qui cum sit à Deo collocatus in literis, vt illum commendet, & ornet, non doctrina solùm, sed vita etiam sancta. Debet eam appetere, & quærere, quæ eius studij comes, ac socia sit, & adiutrix. Itaq; cum eius professio non in quæstu, sed cultu Dei sit occupata, ea etiam quærenda ei est, quæ ab eo vitæ genere ac instituto non abhorreat: nec tam pecuniã, quàm virtutem, pietatemq; ad virum afferat. Nam quod Paulus præclare scripsit de Avaritia, quam malorum omnium radicem esse dixit, id latissimè patet, cum in omni negotio, tum verò in coniugio instituendo, quod à virtute, non à pecuniæ cupiditate oriri debet.

Vna enim est Virtus, quæ animum benè

In vxore
eligenda,
quæ potis-
simum spe-
ctanda sint.

Avaritia.
1. Timo. 6.

Mores ani-
mi.

informatum ac generosum , cum ad omnes diligendos allicit , in quibus aliqua eius apparet significatio , tum verò ad eam amandam , cuius vsum & fructum ex optimis , castissimis , suauissimisq; moribus iam animo præsentimus , ijsq; frui vehementer cupimus . Quòd si lumen pietatis in ea reluceat , ita animos piorum inflammat , vt nihil possit esse eo amore ardentius . Etenim magna quidem vis est ad deligendam omnis virtutis , quam in alijs cernimus : sed maxima religionis atq; pietatis , in ea præsertim , quam vsq; ad extremum vitæ diem , vitæ piæ , ac sanctæ , sociam habere cupimus . Hic ortus coniugij est honestus & generosus , & ab eo profectus , qui masculum & fœminam ab initio copulauit . Nec hinc orta coniunctio matrimonij vllam potest habere incõmoditatem , sed perpetuam felicitatem . Quos enim virtutis opinio conciliauit , & constrinxit coniugij vinculo , eosdem ipsa virtus in ipso coniugio perpetuo , sanctissimoq; amore , ad vltimum vsq; diem continebit .

Dos. Illa verò Dotis , pecuniæq; cupiditas , nullam suauitatem vitæ , nec amoris firmitatem , stabilitatemque habere potest .
Nam

Nam pecunia ea aut consumpta, aut ad quæstû collata: necesse est, vt aut amorem tollat, aut ab vxore ad lucrû transferat: nec tali coniunctione, quæ tam sordidam habet originem, quicquam est nec turpius, nec miserius. Commemorarem hîc incommoda, quæ plurima, & maxima coniugibus talis cupiditas affert, nisi ea satis nota arbitrarer. Illud vnum est maximum, quodq; secum alia omnia importat, quod in eiusmodi matrimonio, quod nulla virtutis opinio, sed turpis vel pecuniæ cupido, vel amoris libido conciliauit, nullus est virtuti, pietatiq; locus. Quare hæc causa coniugij longissimè absit ab animo docti viri, atq; pij: ad vxoremq; ducendam adducatur ea vna re, quam & Deus probat, & literarum ratio, professioq; Christiani nominis postulat. Quod Themistocles cuidam quærenti, cui daret suam filiam, præclare respondit, Se malle virum, qui pecunia egeat: quàm pecuniam, quæ viro. Id de vxore deligenda, ac ducenda non ineptè dici potest: vt benè morata, benè dotata semper anteponatur, magnaq; dos in muliere existimetur, Animus modestia pietateq; or-

Vera dos.

natus. Si tamen pecunia vnâ cum optimis moribus afferatur, non erit repudianda. Magno enim vsui esse poterit ad otium literarum sustentandum, de quo postea quâdã dicemus. Nunc hoc quidem teneatur, hæc studia non tam egere pecunia, quàm virtute: quæ si adsit in marito & vxore, pecunia facilè parari potest: cum Virtus nullis pecunijs comparetur.

Corporis
natura.

Forma.

Idem de Forma, ac Pulchritudine corporis iudicandum est, à qua amorem charitatemque coniugij oriri nolumus. Est enim Forma fluxa res, & caduca, quo vel morbo aliquo, vel etiam tempore ipso deflorescit. Deinde si etiam integra permaneret, non tamen ea est eius vis, quæ aut bonorum animos coniungat, aut in amore pudico, perpetuoque contineat. Sed si egregia forma, aut etiam mediocris, comes sit eius virtutis, quæ debet esse in muliere, non est aspernanda. Est enim donum Dei Pulchritudo corporis ornata pudore ac modestia: estque tum appetenda, & laudanda, cum virtutem velut pedissequa consequitur atque comitatur, & maximè si species quieti ac placidi illius spiritus, quem Pe-
trus

trus commendat in mulieribus, in ea 1. pet. 3.º
 reluceat. Venusta verò muliere, eadem-
 que immodesta, aut improba, nihil po-
 test esse deformius: quam Salomon fi- Prouer. 11.º
 milem dicit esse sui, cuius in collo tor-
 quis aureus est illigatus: vt sicut aurum
 spurcissimo animali applicatum, maio-
 rem ostendit eius fœditatem: ita forma
 corporis in impudente, impudicaq; mu-
 liere maiorem deformitatem demon-
 strat. At pulchritudo placidi modestiq;
 spiritus tantam vim habet, vt vitia cor-
 poris tegat, aut minuat: & ornamenta
 illustret, atq; augeat. Neque est aliud,
 quod magis aut commendet, aut in na-
 tura sua custodiat speciem corporis,
 quàm pulchritudo animi: quæ si oculis Animi pul-
 chritudo.
 cerni posset, mirabiles amores hominũ
 bonorum excitaret. Quare animi decor
 bonis viris princeps sit ad amorem sus-
 cipiendum, coniugiumq; coëundum. Is
 si adfit, non sanè video, quæ venustas
 alia sit exquirenda. Illud magis est in
 corpore spectandum, vt sanum sit be-
 neq; constitutum: in quo si ratio præ-
 stantis proles haberetur, medici etiam
 essent adhibendi, qui de natura corpo-
 rum iudicarent. Magni enim refert, &
 ad

ad egregiam sobolem, & ad valetudinem, & etiam ad rem familiarem, quomodo sit affecta corpore, quæ vxor futura est. Sed in eo quidem homines non sunt admodum negligentes, nisi fortè ij, qui pecuniæ cupiditate occæcati, quid vitiosum sit in corpore atq; animo non vident.

Genus, &
Parentes.

Nec verò Genus est negligendum, & Parentes, à quibus causæ non parvæ solent proficisci ad bonam, malamque, tum naturam, tum educationem, atq; disciplinam. Nam & à bonis boni solent nasci, & ab iisdem benè institui: improbi verò quos possunt, nisi sui similes procreare, aut educare? Præterea nullæ cum malis hominibus vel amicitia, vel affinitates sunt contrahendæ. Nam sicut olim pij ex mandato Dei impiorum Cananeorum, aliorumque connubia non attingebant: ita boni ab improborum affinitatibus debent omnino abstinere. Nulla inter eos coniunctio vera & firma esse potest: nullæ commoditates ab ijs proficiscuntur. Bonorum verò affinitas non solum honesta est, atq; honorifica, verum etiam utilis, & in omni vita opportuna. Quamobrem vir doctus ac pius da-

us dabit operam, vt vxorem suam ducat ex domo, & familia, non tam locuplete, quàm honesta, & pudica: vt ea ex domo vxor id afferat ad maritum, quod in coniugio inprimis expetendum est. Id autem est Pudicitia, quam integram, ^{Pudicitia.} incorruptamq; ad virum afferre oportet. Quædam etiam femina earum virtutum, quas postea in honesta foemina ostendemus, in bonis pijsq; familijs cum sunt nata, atq; aucta, mirabiliter postea in coniugio, maximeque literato efflorescunt, præstantissimosque fructus afferunt. Magna enim res est, atq; homini studioso inprimis expetenda, grauis morum disciplina, in qua puella à parentibus diligenter instituta ad maritum ducitur. Nihil autem est, cuius maior ratio sit habenda, quàm ipsius animi, in quo mores sunt spectandi. Id cum primo loco à me fuisset supra propositum, huic postremo est reseruatam. Hoc autem eo feci consilio, vt qui, & quales mores eius sint, quam homini literato vxorem quærimus, superioribus illis demonstratis, commodius explicare possimus. Nam si hæc pars demonstrata fuerit, existimo futurum, vt omnes qui

ista legent, ac cognoscent, dignitatem ipsius coniugij intelligant, ad illudq; celebrandum, & colendum omnia sua studia conferant.

Duo præ-
cipua in mu-
liere requi-
sita.

Modestia.

Philosophi propè omnes, qui de mulierum moribus aliquid scripserunt, duas virtutes maximè in muliere esse voluerunt, Modestiam & Diligentiam: ac Modestiam siue Pudorem custodem esse eius, quæ etiam ab eo est nominata Pudicitia: qua sublata, vt ait Lucretia apud Liuium, nihil mulieri saluum relinquitur. Amissa enim pudicitia, omnia maxima mulieris ornamenta simul amittuntur. Ea enim est, quæ & virgini parit commendationem, & postea coniugi existimationem vitæ, honoremq; affert. Hanc igitur efficit Modestia, quam alio nomine siue Temperantiam, siue Moderationem, siue Verecundiam Pudoremque appellare licet. Cuius virtutis vis, & pulchritudo, in tota vitæ ratione consuetudineq; apparet. Altera est Diligentia, quæ etiam Industria appellatur, magnum rei familiaris adiumentum, & præsidium otio literarum alendo, tuendoq; necessarium, quemadmodum illa prior est singulare ornamentum. Hæ
duæ

Diligentia.

duæ virtutes maximè propriæ sunt eius
 mulieris, quæ vxor alicuius futura est:
 quarum altera ad mores pertinet, alte-
 ra ad res domesticas: quas quidè etiam
 diuus Paulus in eadem requirit. Nam ^{1. Timothi}
 mulierem coniugatam & modestam, ^{2. & 3.}
 sobriamq; esse vult, quam appellat *σω-
 φρονα*, & eandem *οἰκουρον*, hoc est, custo-
 dem domus: quæ Custodia complecti-
 tur non solùm diligentem dispensatio-
 nem conseruationemq; eorum, quæ à
 viro in domum inferuntur: sed etiam
 prudentem accuratamq; liberorum ac
 domesticorum institutionem, & grauem
 disciplinam. Has duas virtutes mulier
 debet aut à parentibus suis afferre ad
 maritum, quod est rarum, atq; optan- ^{Aetas mu-}
 dum: aut ab ipso marito accipere, quod ^{lioris.}
 erit facile, præsertim si vir prudens ac
 doctus, illam ducat ea ætate, in qua
 mores sint ita tractabiles, & ductiles, vt
 ad virtutem & pietatem formari pos-
 sint. Nam in grandiore ætate solent esse
 duriores & intractabiles, cùm animus
 vitijs quibusdam iam confirmatus, aut
 nullis rebus honestis informatus, disci-
 plinam non facilè suscipit. Quemadmo-
 dum dicitur de Cane vetulo, quòd sit
 diffi-

difficile eum loris assuescere. Quare aut eam bene institutam à parentibus accipiat, aut quemadmodum apud Xenophontem dixit se fecisse Ischomachus, ætate eam ducat, quæ sit docilis, & capax disciplinæ. Sed fieri nullo modo potest vt ea rectè vel iam sit instituta, vel à viro instituat in ijs rebus, atq; officijs, quæ mulieri maximè conueniunt, nisi adhibeatur ea doctrina, quæ nobis (vt ait Paulus) inspirata est diuinitus, quæ ad omnem morum vel emendationem, vel informationem, maximè utilis est & necessaria. Etenim vt in Psalmo ait Propheta, Quomodo emendabit adolescens viam suam nisi iuxta verbum Dei? Etsi enim permulta sunt à philosophis doctissimis hominibus præcepta, atq; scripta, quæ ad officium mulieris honestæ, prudentisq; matrisfamilias pertinent, ijsq; præceptis complures olim sceminæ institutæ honestè vixerunt: tamen nescio quomodo illa videntur mihi esse leuiora, cum comparantur cum ijs, quæ in sacris literis, à sanctissimis viris sunt grauissimè tradita & scripta, Non enim hic officia ducuntur à natura, quæ tota vitiata est, vt apud Philosophos: sed

Ex diuinis
præceptis
instigenda
potius vxor
quam philo-
sophorum
decretis.

sed tum ab ipso Deo autore nostræ vocationis, tum etiam à fine eiusdem vocationis, qui cum sit gloria eius, cum quo, & à quo maritus & vxor coniuncti sunt, habet consideratio tantæ eius dignitatis maximum pondus, & acerrimum aculeum ad omnem colendam sanctitatem, omnemq; pietatis laudem colligendam. Omnino causæ virtutum sunt grauiiores, & fontes, vnde manant officia, præstantiores in diuinis literis, quàm in philosophorum libris. Neq; est vlla vitæ pars, vlla actio, quæ præceptis legis diuinæ carere debeat. Nam siue cum Deo agas, siue cum proximo, siue tecum, scriptura sacra tantam vim habet, vt sine ea nihil nec rectè institui, nec honestè agi, nec feliciter confici possit. In ea tum præcepta eiusmodi traduntur, tum proponuntur exempla sanctorum, quæ hominem, ad omne bonum opus atq; officium vehementer & incendunt, & instituunt. Ac vita quidem eorum omnium, qui spreto verbo Dei, suis humanisq; reguntur consilijs, valde est incerta, fluxa, lubrica, ac misera, quæ, vt scriptum est in primo Psalmo, similis est pulueri, qui à vento dissipatur.

tur. Certa verò, & firma, & beata eorum, qui ex lege Dei, hoc est, voluntate atq; sententia eius viuunt: qui & Deum cognoscunt, & ab ipso cognoscuntur. Nouit enim Dominus viam piorum, & via impiorum ignota, ac neglecta peribit. Sed nos hîc loquimur de muliere & vxore studiosi hominis, quæ nunquam intelliget, aut obibit rectè munus vocationis suæ, nisi rationem vitæ degendæ didicerit ex ea disciplina, quæ hominem in omni vitæ statu, omniq; officij ac muneris genere instruit, & perficit. Voluntas enim Dei est cognoscenda, ad eamq; omnia studia atq; officia referenda: nec sine ea cogitatione quidquam est rectum, aut Deo gratum, probatumq;. At quid Deus à nobis velit ac requirat, non potest cognosci, nisi ex ea lege & doctrina, in qua nobis suam voluntatem planè declarauit. Quamobrem mulier, quæ vel virgo in paterna domo, vel postea coniunx in sua & mariti fuerit in lege Dei diligenter erudita, facillè omnia tenebit & præstabit, quæ in ea vita coniugata sunt cogitanda, & colenda. Atq; istud quidem, quemadmodum fieri & debeat & possit, demonstremus. Primum

Dei voluntas cognoscenda, idque ex sacris literis.

m̄m Deum Creatorem suum cognoscet & autorem coniugij sui, à quo sit ad virum deducta, sociā eius conditionis vocationisq; , qua nulla melior est, & præstantior. Est enim homo creatus ad imaginem Dei, in qua præstantia ac dignitate Deus illum solum noluit degerere: sed eius vitæ diuinæ, piæ, ac sanctæ mulierem ei adiunxit & sociam, & adiutricem. Itaq; ad hanc tam excellentem vitæ societatem cum se & primùm à Deo vocatam, & per Christum reuocatam intelliget, cauebit ne quid indignū hac tanta dignitate committat, & ea in re marito noceat, cuius adiutrix est adscita, illiq; comes adiuncta: in qua etiam tuenda, ornandaq; , eò cautiorem diligentiam, maioremq; modestiam adhibebit, quò diligentius memoria repetet, quantum primæ mulieris immodestia ac insolentia nocuerit, in quantamque calamitatem non modò eam, virumq; eius, sed totum etiam humanum genus præcipitarit. Deum igitur metuet, imbecillitatem sui sexus cognoscet: Deum colet, cum castissimis suis precibus, tum optimis, sanctissimisq; totius vitæ moribus: memor erit semper suæ
 voca-

Deum agnoscat vxor.

Deum metuat ac colat.

vocationis , ac considerabit & à quo profecta sit, & cui adiuncta, & ad quem vitæ statum appellata : in quo si aliqua sunt molestiæ atq; incommoda, ea existimabit prioris causæ præmia esse, & nunc remedia quædam coërcendæ insolentiæ, quæ in eo sexu magna apparuit, eaq; leuabit cum autoritate ac voluntate Dei, qui talem conditionem mulieribus imposuit, tum ea promissione, atq; benedictione, quam eidem instituto coniugij statim adiunxit, quæ etsi primorum coniugum culpa sublata erat, postea tamen per CHRISTVM fuit instituta atque confirmata: eaq; in piorum matrimonium tanta importat tum solatia, tum beneficia, vt incommoda cum his comparata commodis, nulla omnino appareant. Atque hæc cognitio Dei, & vocationis, fons est, vnde manare debent cætera omnia officia, quæ vel domi marito, liberis, ac domesticis, vel foris alijs hominibus tribuenda sunt. Fundamentū enim virtutum omnium est Religio, ac Pietas, qua Deus ita colendus est, vt ei timorem vt Domino, & amorem vt Parenti tribuamus. Quorum vtrunq; nos in officio

ficio ita continet, vt Timor à vitijs peccatisq; deterreat, Amor verò ad sanctitatem iusticiamq; vehementer accendat. Quare cum vtroque mulier fuerit imbuta, in præceptisq; sapientiæ diuinæ instituta, nulla alia officia vitæ aut domesticæ, aut externæ prætermittet. Non enim solum aduersus Deum ita se geret, quemadmodum ostendimus: verum etiam mariti sui & naturam, & dignitatem cognoscet: eumq; & obseruabit vt superiorem, & vt parem, sociumq; adimabit. Est enim vir mulieris caput, in quo colendo, atque honorando, ita est temperata reuerentia, vt ea cum summa charitate, suauissimoq; amore coniungatur. Hunc igitur prudens scemina debet, & vereri vt dominum, & obseruare vt parentem, & diligere vt socium, & amare vt fratrem: cum quo vnum patrem communem habet, eumq; vno eodemq; spiritu inuocat, atq; adorat. Itaq; Paulus docet, & mulieri duo præcipit quæ viro tribuenda sunt, Obedientiam atque beneuolentiam, eamq; *ὑπακούειν* subiectam viro & *φιλάειν* eisdem amantem esse vult. Ea Apostoli doctrina de officio vxoris in maritum sum-

Erga maritum quomodo se gerere debeat vxor.

1. Corin. 11.
Ephes. 5.

Officia vxoris in maritum.
Ephes. 5.
Coloss. 3.

Genesis 1.

pta est, ab institutione ipsius coniugij, & autoritate Dei. Deus enim ab initio foeminam viro ita coniunxit, vt eam in potestate viri esse voluerit, ad arbitriumq; illius viuere, vt omnia eius studia ad alterius voluntatem atque nutum conuertantur, & tota vitæ ratio ad illius iudicium arbitriumque conformetur. Quare hac in parte pia mulier erga maritum ita se geret, vt illi soli placere studeat, in omni officij genere, quod vel amoris suauitatem, vel autoritatis reuerentiam requirit. Neque facit aliquid, quod possit aut illius voluntatem offendere, aut existimationem minuere. Non erit procax, nec superba, nec ita arrogans, vt aliquid iuris in maritum sumat: cum is loquetur, aut docebit, non interponet se, sed eum audiet diligenter.

Silentium
mulierem
decere.
1. Cor. 14.

Docendi enim aut loquendi autoritas, à muliere est aliena, nisi tum, cum aut cum suis liberis, ac domesticis est, aut cum sui generis foeminis puellisq; versatur. Nam tum quidem potest cum illis habere aliquem eiusmodi sermonem, qui sanctam morum institutionem contineat. Cum verò maritus adest, turpe est mulierem loqui, præsertim cum

cùm is taceat, aut etiam loquatur: videtur enim (vt verbo Paulino vtar) *αὐθεντεῖν*, autoritatemq; in maritum vsurpare, eiusq; capitis violare dignitatem & potestatem, cuius signum gestat in suo capite. Omnino silentium ab omnibus doctissimis hominibus maximum ornamentum in muliere fuit iudicatum: eoque vtetur libenter quæ prudens est, & modesta, cùm inter viros sermo erit institutus, cui ipsa intererit. Hæc linguæ moderatio difficilis sanè est in eo sexu, qui loquacitatis vitio solet laborare: sed fœminæ modestæ, ac reuerenti cùm Deum, tum etiam maritum, facilima. Neque tamen semper tacendum est: sed vt silentio inter viros, ita sermone inter mulieres, aut liberos domesticos suos vtendum: quo in genere ita se geret, vt oratio illius nullam habeat significationem aut imprudentiæ, aut inconstantiæ, aut impudiciæ atque intemperantiæ. Tenebit igitur doctrinam Pauli, cuius hæc sunt præcepta de sermone, non mulierum modò, sed etiam omnium Christianorum: vt in eo nulla insit neque obscœnitas ac impuritas, neque scurrilitas, nec vrbaniitas, aut huiusce-

modi res alia, quæ ad inanem delectationem ab impijs solet adhiberi: sed aut aliqua doctrina, ad erudiendos ignaros necessaria: aut exhortatio, ad excitandos negligentes accommodata: aut consolatio, ad erigendos confirmandosque afflictos opportuna: deniq; gratiarum actio, & confessio eius, qui nos eripuit ex tenebris, & in hanc lucem deduxit, vt virtutes eius annuntiemus. Magnus enim est linguæ vsus, & maximæ, plurimæq; eius instrumenti opportunitates cum ad nostram salutem, tum ad laudem Dei, qui linguam in ea parte corporis propterea inseruit, vt ipsi inter nos communicemus, ad virtutem atq; pietatem instituemur, & Deum creatorem autoremq; nostrum prædicemus. Mulier igitur cum eius organi vsum vimq; intelliget, id adhibebit, aut ad ædificationem proximi, aut ad commendationem Dei: & præterea nullam ad rem aliam, quæ vel perniciosa sit, vel etiam otiosa. Nam sermonis quidem etiam otiosi ratio reddenda est. Quid? prauis, atq; obscœnis, quæ pœna est expectanda? Deum itaq; semper sibi proponet, & metuet, nec quidquam loquetur, nec cogi-

Linguæ maximus vsus.

Matth. 12.

cogitabit, quod ab ea doctrina in qua volumus institutam eam, discrepet. Et quoniam sciet, quàm perniciosum consilium fuerit primæ mulieris, & plerasq; alias fœminas eo in genere & nocuisse, & nunc nocere, dum vt in cogitatione, ita etiam in oratione sunt imprudentes, cauebit diligenter, ne quid in eo ipsa etiam peccet, & cum timore Domini, & reuerentia mariti sui, sermone vteretur. Iam in vestitu, cultuque corporis non minus moderata erit, quàm in sermone: & eum, quem Demochares philosophus in orationis, atq; cultus parsimonia posuit, ornatum amplectetur. Cur enim formam affectabit, quæ sua contenta est: aut cur alienam desiderabit, & fucis, figmentisq; asciscet, cum in sua natiua sibi non displiceat, & maxime in ea specie, ad quam DEVS eam finxit: finxit autem ad suam imaginem, & similitudinem. Quem verò cultum externum adhibebit, cum internum ornatum tam pulchrum, tam elegantem, tamq; magnificum ac pretiosum coram Deo habeat, animum castum, pium, incorruptum, & vt Petrus scribit, spiritum quietum, placidum, ac modestum: quo

De vestitu,
et cultu corporis.

Cultus internus animi.

1. Pet. 3.

Virtus.

Animi de-
formitas.]

in muliere nihil pulchrius, nec magnificenti-
centius, nec Deo gratius esse potest. Nec
verò causa erit se comendi, ornandiq;
ei, quæ ad coniugium scit se à Deo ad-
ductam, vt marito satisfaciat, quæ hoc
studet, ac agit tantum, vt viro suo pla-
ceat: virum autem habeat, qui istius-
modi inanibus ornamentis non dele-
ctetur, nec capiatur ijs libidinis illecta-
mentis: sed potius amplectatur, atque
amet eam elegantiam, ac pulchritudi-
nem, quæ illum etiam in amorem pri-
mum illexit. Ea autem est Virtus, & ma-
ximè pietas, omni modestia, verecun-
dia, ac probitate morum ornata, & cu-
mulata. Quare plus studij, diligentia, ac
operæ ponet in ea parte, quam & Deo
gratiorem, & marito iucundio-
rem, & apud omnes sapientes pulchriorem esse
sciet: in eaq; excolenda & componenda
erit occupata, cuius tanta vis est & di-
gnitas, vt eius splendore reliquus cultus
corporis, quamuis simplex & tenuis,
splendescat. Nam in cuius vita ac mori-
bus illa animi pulchritudo, probitas,
pietasq; elucet, in ea omnia alia pulchra
ac venusta videntur. Contrà nulla tam
præclara forma est, quæ deformitate
ani-

animi non obscuretur : sed de forma diximus, nunc de ornatu, cultuq; corporis loquimur, quem in fœmina coniugata eum volumus esse, qui à sapientissimis viris, Paulo ac Petro Apostolis præscriptus est, & à sanctissimis matronis semper retentus. Is autem in fœmina sancta non debet esse sumptuosus, neq; splendidus, ac lautus, qui in ea significet aut luxum, aut fastum animi, aut etiam frontem ac vultum pudoris expertem : sed simplex, & mundus, & honestus, qui conueniat (vt ait Paulus) mulieribus quæ profitentur pietatem per bona opera. Mediocritate vtetur pia fœmina, neque erit fordida, ac squalida in vestitu, nec etiam magnifica & splendida : sed munditiem adhibebit, sordes & luxum peræquè fugiet. Paulus maximè probat *κατασολιῶν*, id genus vestis erat talaris, qua omnes partes corporis contegebantur. Eiusmodi vestitu vtetur modesta fœmina : nec vllam partem sui corporis, præter eas, quas natura in aperto posuit, aliorum oculis nudas patere sinet : ne aut det aliquod alijs signum suæ impudiciæ, aut aliorum libidinis scandalum. Paulus mulieris coniugatę caput

Quod vestis genus Paulo probatum.

propterea non vult denudari, quòd id contra dignitatem sit mariti, in cuius potestate est, eiusq; rei signum affert capitis integumentum, quod non licet in publico deponere: multò minus eas partes corporis detegere, quas Deus vult maximè tectas esse, & soli marito notas. Hanc igitur modestiam in vestitu foemina nostra retinebit, atque illarum fugiet impudentiam, quæ ita se denudant, & expectorant, vt alijs placere, vel potius se prostituere velle videantur. Earum immodestiam nostra redarguat, non tam modesta prudenteq; oratione, quam totius vitæ, morumq; simplicitate, ac moderatone. Cuius admirabilis lux in medijs etiam huius mundi pompis, hoc est, tenebris, elucere solet, & alijs pudorem offundere, eosque ad se euocare, vt relictis tenebris incedant in lumine. Præclare enim Paulus præcipit, vt modestia piorum omnib. innotescat: cuius exemplum in foemina Christiana cum est pulchrum ac laudabile, tum ad impios vel conuincendos vel conuertendos grauissimum. Quid dicam de Temperantia, quæ in potu ac cibo mulieri maximè seruanda est? Quid ea in eo genere

Philsp. 4.

Temperantia mulieris in cibo & potu.

nere peccabit, atq; intemperanter faciet, quæ nouit quis vsus cibi, potusq; esse debeat, & quantum natura humana, maximeq; muliebris requirat: & quæ ratio non solum valetudinis, sed etiam castitatis ac pudicitia sit habenda? Primum sciet ex diuinis literis, ea omnia creata esse à Deo, ab eoq; dari, vt à pijs sumantur cum agnitione diuinæ beneficentiæ, & gratiarum actione, vt is qui creauit & animum, & corpus, laudetur, quòd curam vtriusq; habeat. Nec verò Deum illa largiri ad luxus, libidinisq; intemperantiam, aut ad naturæ corruptionem, sed ad eius sustentationem, atq; conseruationem, vt mens sana ac sobria contineatur in sano corpore. Christus enim diligenter admonuit, ne Lucæ 21. cibo ac potu grauentur corda nostra: & vini immoderatum vsum Paulus vitandum præcipit, in quo intemperantiam esse dicit, nec corporis ad voluptatem curam habendam esse, sed ad necessitatem. Deinde pia foemina, quæ cum marito castè, pudiceq; viuere constituit, neq; solum parca materfamilias esse, sed etiam vxor pudica, non adhibebit parsimoniam ac frugalitatem, & sobrietatem?

tem? quarum altera est custos rei familiaris, altera pudicitiae & castitatis. Et cuius mens in pijs precib. muneribusq; rei domesticæ erit occupata, & corpus cum sanctis ieiunijs moderatum, tum honestis rei familiaris laborib. occupatum, eius cogitatio poterit in vlla cibi potusque voluptate, intemperantiaque versari? Atq; eò facilius istam moderationem hac in parte retinebit, quòd cum eo viuet, cuius tota vita est, & forma & magistra sobrietatis, & castitatis.

•Diximus antea quantam temperantiam continentiamq; studia literarum requirant, quantamq; sobrietatem desideret ingenium illius, qui in literis vult consequi aliquam laudem sapientiae. Cum illo igitur ita viuet nostra scemina, vt vterque in suo genere & ratione sit exemplum temperantiae, ac modestiae, & insigne par coniugatorum, ad vitæ piæ ac sanctæ professionem constitutum. Quin etiam in illa interiore consuetudine, quam cum marito habet, secretoq; cubili, ita se geret, vt cum à nemine videatur, Deum tamen testem, spectatoremque suæ pudicitiae habeat: neq; omne illud tempus, quod ad quietem

Consuetudo interior
vxoꝝ cum
marito.

tem datum est, aut in somno capiendo, aut in explenda libidine consumet: sed aliquam eius partem ponet in sanctis precibus, quas in secreto cum marito ad Deum castè fundet. Iucunda enim hæc res est, & grata Deo, & in qua magna est pietatis exercitatio: multū enim valet apud Deum coniuncta, puraq; mariti & vxoris oratio, & ipsos coniuges cū in Christi fide, tum etiam in mutuo castoq; amore maximopere confirmat, eaq; disciplina tantas affert commoditates, quantas ego non possem dicere. Qui ita sunt instituti atque exercitati, ij experiuntur quā suavis sit ea vita, quāq; veræ sint & certæ ei à Deo factæ promissiones. Reliqui verò omnes, qui vsum coniugij nesciunt, non percipiunt etiam eum fructum, qui ijs, qui Deum in eo metuunt & diligunt, promissus est. Tam verò videamus qualis materfamilias sit futura, & quid actura domi, cuius custodia ei à Paulo commissa est, & antiquis demonstrata illa pictura Veneris, quæ ita pingebatur, vt pedibus insisteret testudinis, quam Hesiodus poëta *οικοφύρον* appellat, quòd domum suam ferat. Nec verò ea mulieris do-
mesti-

Domus cus-
todia vxor-
i a Paulo
commissa.

mesticæ custodia otiosa esse debet, sed
 in omni rei familiaris bene administran-
 dæ munere occupata. Nam vt antea di-
 ximus, ita est distributa inter coniuges
 domestica ratio, vt maritus foris quærat,
 & suppeditet, quæ ad vsum vitæ sunt ne-
 cessaria: vxor verò ea domi dispenset,
 atq; custodiat. Quare prudens fœmina,
 quæ sciet se à Deo ad eam vitæ commu-
 nitatem, societatemq; vocatam, in eaq;
 partes muneris sui intelliget, facilè se
 domi continebit, omniaq; ita admini-
 strabit, vt nullum matrisfamilias, tum
 prudentis tum diligentis officium in ea
 requiratur. Non dicam hîc illam factu-
 ram, quod ne cogitaturam quidem pu-
 to, vt conuiuia intempestiua adeat, sal-
 tationes frequentet, & cœtus non hone-
 stos hominum & mulierum dissoluta-
 rum, vt in foro ac plateis obambulans
 conspiciatur, quæ sunt notæ eius mere-
 tricis, quam describit Salomon, non
 eius mulieris quam nos docto ac pio ho-
 mini informamus. Industria autem quæ
 Græcè φιλοπονία appellatur, & Parsimo-
 nia, siue Frugalitas, in muliere maxima
 sunt duo præsidia, rei familiaris conser-
 uandæ, & augendæ constituta. Posteri-
 or et-

or etiam virtus, qua frugi homines dicuntur, magnum est muliebris pudicitiae & adiumentum & ornamentum. Sed foeminae virtus nulla in re magis lucet, quam in liberis & procreandis, & instituendis, & in domesticis famulis regendis. Mulier, inquit Paulus, fuit seducta, non vir: seruiabitur tamen per generationem liberorum, si permanserint in fide, charitate, ac honestate. Itaq; idem Apostolus vult eam esse φιλότεκνον, amantem liberorum, in eisq; rectè, ac piè informandis perdiligentem. Nulla est alia pars rei domesticæ maior, nec magis propria mulieris, nec quæ maiorem ei laudem cum prudentiæ, tum pietatis afferat. Est enim sancta liberorum disciplina, maximum domus, non solum ornamentum, verum etiam firmamentum, & senectutis parentum præsidium, & generis ac nominis ipsorum monumentum sempiternum. Nam, vt inquit Propheta, rectorum familia beata erit, eorumq; aeterna memoria. Quare pia mulier ac bona mater, eorum quos genuerit & nutrita erit, si potest, & magistra, curamq; tum corporis, tum etiam animi magnam suscipiet. Neque enim

mater

Liberorum
procreatio
& institutio
mulieri
propria.
1. Timoth 2.

Disciplina
liberorum.

Psal. 111.

Nutricatio.

mater est, quæ alterutrum in liberis negligit, quæ aut mammam negat, cum potest dare, aut disciplinam. Atq; vtriusque rei, & educationis, & institutionis reddenda ratio erit ei, qui mulieri vtrunque vehementer mandauit, atque commendauit. Sed prudens fœmina in ea puerili disciplina dabit operam, vt liberi Deum inprimis timeant, quod est initium omnis sapientiæ: parentes honorent, colant, diligant: & viuant temperanter, ac modestè. Duo enim vitia sunt, quibus prima illa ætas maximè solet laborare, Contumacia, atq; Intemperantia: quibus statim ab initio mendendum est, atq;, vt monet Paulus, parentibus curandum, vt liberi in omni subiectione parentum contineantur, & vitæ moderatione. Sed in ijs quidem duobus, cæterisq; officijs, timor Domini sanctus pueris vna cum lacte traditus, eos maximè continere potest. Venite (inquit Dauid) pueri ad me, timorem Domini docebo vos: in eoq; seruando vitam longam diuturnamq; illi promittit. In hac igitur Dei & parentum reuerentia pia mater suos liberos erudiet, atque ipsa in tota vitæ eos mores ostendet,

Timor Domini.

det, ad quos pueri suos possint conformare, eosq; vt legem quandam honestè sanctèq; viuendi sibi proponere. Neque vnquam quicquam faciet, aut dicet, quod in exemplum licentiæ, petulantia, ac immodestiæ à liberis capi possit. Quòd si liberos non habeat, feret æquo animo, neque sterilitatem putabit probrum esse in Christiana fœmina, in qua laus omnia ita occupauit, vt nulli infamiæ ac vituperationi locus relictus sit: eoq; multò minus, quòd prolis fœcunditas & sterilitas huiusmodi sunt res, quæ pijs in bonum accidunt diuinitus, vt laus Dei optimi in vtraq; insit potius, quàm sanctissimæ fœminæ vituperatio. Sed si non potest esse Mater, poterit esse Domina, quæ familiam ita instituet, & reget, vt domestici omnes Deum primum colant, & metuant: deinde ea officia singuli obeant, quæ ad rem familiarem pertinent. Poterit Ancillas domi suæ erudire, vt lanam & linum nere sci-
ant, & acum tractare, & ea agere, quæ mulieribus sunt necessaria ad œconomiam: quæ in re cum sibi, tum illis consulat, dum eas & bonas vtilèq; ancillas, domi suæ reddet, & alijs futuras
con-

*Sterilitas
an probrum
in fœmina
Christiana.*

coniuges, non peritas modò ac diligentes, verùm etiam pias ac modestas efficiet. Eadem industria & pietate vtetur in Famulos, quoscunq; secum habebit: vt rectè facientes, pieq; viuentes semper laudet, & tractet humaniter: secus verò facientes verbis grauissimis castiget, neminemq; domi suæ esse patiatur, qui non Deum timeat, & modestè viuat. Denique in constanti grauiq; disciplina retinenda, summa erit eius seueritas singulari humanitate ac comitate temperata, vt domestici omnes grauitatem, sanctitatemq; eius intuentes, vereantur, & videntes summam eiusdem in se charitatem, eam omni beneuolentia amplectantur. Atq; hæc est eius domestica custodia, de qua non singula persequor, quæ de ea dici possunt. Neq; enim mihi fuit propositum vt singula huius mulieris officia explicarem, sed vt summas eius virtutes demonstrarem, quas ex doctrina diuina sumeret, quibus virtutibus adductus vir literatus animum ad coniugium adijceret, & in quærenda vxore delectum adhiberet, atq; aut ita informatam eligeret, aut his moribus eam informaret. Itaque non exponam etiam,

etiam, quæ externa eius consuetudo esse debeat, & quemadmodum foris cum alijs eam agere oporteat. Quæ enim supra dicta sunt, ad eam rationem pertinent, & doctrina legis diuinæ, omnia præcepta benè pieq; viuendi ita est complexa, vt nihil sit in ea prætermissum, in quo mulier coniugata maxima cum laude Dei & honore viri sui versari possit. Nulla enim vitæ institutio, cuius informandæ atq; moderandæ ratio in diuinis literis non sit præscripta. Neque solum præceptis rectè viuendi vita mulierum ibi instituta est, sed etiam exemplis fœminarum illustrium, ad quarum præstantissimas virtutes reliquæ omnes & virgines, & nuptæ, & viduæ possint & debent mores suos informare. Ibi Sara est mater piarum fœminarum, vt maritus eius Abraham pater piorum hominum, quæ & viri hominis sanctissimi in Deo colendo fuit semper socia, & eiusdem adeò obseruans ac reuerens, vt dominum illum suum solita sit appellare, ad cuius modestiam summamq; obedientiam Petrus cæteras eius omnes filias, hoc est sanctas fœminas, ac Deum metuentes adhortatur. Ibi sunt duæ Sa-

Sanctarum
fœminarum
exempla.
Sara.

Rebecca.
Rachel.

Anna.

Michol.
Abigail.

Sara To-
bia.

ræ nurus Rebecca vxor Isaac, & Rachel coniunx Iacob, mulieres cum pietate in Deum singulari, tum etiam fide & amore admirabili erga maritos, quos in molesta atq; periculosa peregrinatione perpetuò secutæ sunt, omnium periculorum sociæ, atq; consortes. Ibi est Anna vxor Helcanæ, cuius summa moderatio, & patientia in ferendo sterilitatis probro, quod subinde obijciebatur ab æmula memoriæ prodita, meruit vt ipsa mater Samuelis prophetæ excellentis esse. Ibi sunt etiam Michol & Abigail duæ coniuges Dauidis: quarum altera pietatem ac fidem memorabilem in maritum declarauit, cum illius salutem potiore habuit, quam autoritatem patris atq; Regis, neq; vllis minis adduci vnquam potuit, vt illum patri Sauli proderet, cuius salus paternæ non solum voluntati, sed etiam saluti anteponenda est. Altera Abigail sua summa solertia stulto marito salutem attulit & prudentia commendata Dauidi prudentissimo atq; optimo viro postea nupsit. Ibi est Sara vxor Tobia, quæ cum à parentibus in omni bonæ matris familias officio egregiè instituta discisisset, postea eius

eius institutionis fructus ostendit, & cum marito suo modestè ac sanctè vixit, cuius pietas in omni cultu Dei, maximeq; in castis precibus omnibus pijs fœminis est imitanda. Ibi est Iudith mulier vidua, cum singulari quadam virtute qua in rebus magnis versata est: tum etiam religione & sanctitate, qua Deum perpetuò constanterque est profecuta. Ibi est vxor Manuæ, quæ virum diffidentem, ac de Dei auxilio desperantem constantissima fide sua erexit & confirmavit. Ibi est Susanna vxor Ioachim, ac mulier in summa venustate moribus castissimis, cuius pudicitia non solum adulterij crimine mortisq; periculo fuit liberata, verum etiam accusatorum hominum libidinosorum supplicio vindicata. Sed quid ego plura colligo? cum historia sacra præstantissimis exemplis in omni genere muliebris virtutis, ac pietatis referta sit, quæ pia nostra fœmina in primis sibi proponet, atque ex ijs mores suos, suorumque instituet. Ex quibus omnibus vnum non possum præterire, quod ad omnem modestiæ, pudicitia, ac sanctimoniam laudem in nouo Testamento est propositum: Id autem

Iudith.

Susanna.

Maria virgo
 mater
 Christi.

tem est M A R I A virgo, & C H R I -
 S T I mater, decus ac lumen omnium
 & virginum, & matronarum, cuius qui-
 dem admiranda castitas & ante coniu-
 gium, & in ipso toto coniugio, integra
 ac sancta fuit conseruata. Eiusdem mo-
 destia & mansuetudo ab Spiritu sancto
 commemorata est, & ita expressa, vt
 omnes fœminæ, quæ pietatem profiten-
 tur, facillè possint intelligere, qui & qua-
 les mores ipsarum esse debeant. Quare
 & hanc imprimis, & cæteras omnes,
 quorû virtutes in sacris literis sunt pro-
 ditæ nostra fœmina sibi proponet, in ea-
 rumque sanctissimis moribus ipsam le-
 gem Dei, eiusq; voluntatem proposi-
 tam, atq; expressam esse ducet: omnia
 enim & ab illis facta sunt, & ab Spiritu
 sancto scripta propter nostram vtilita-
 tem, vt nos optimis non præceptis mo-
 dò, sed etiam exemplis eruditi Deum
 colamus piè, in eoq; sperantes vitam
 hanc sobriè & honestè traducamus.
 Quòd si in eapiè viuendi sapientia vxor
 hominis literati fuerit ita instituta, vt
 supra ostendimus, facillè præstabit eas
 duas virtutes, Modestiam & Industri-
 am, quas in fœmina ac coniuge requiri
 dixi-

diximus: quarum altera coniugio est or-
 namento, altera etiam adiumento &
 præsidio. Nam & studiosam vitam, quæ
 existimatione dignitateq; maximè flo-
 rere debet, suis modestissimis ac pudic-
 cissimis moribus honestabit, & eandem
 domesticis laboribus & curis sustenta-
 bit. Quid autem est honestius, & lauda-
 bilius ea vitæ ratione, ad quam duo
 coniuges à Deo ducti & coniuncti ita
 se gerunt, vt Deum metuant, in eoq;ue
 omnem spem ponant: & ea spe freti ita
 viuant, vt nullum non modò crimen,
 sed ne suspicio quidem criminis in eam
 vitam cadat, laus verò modestiæ, pudor-
 is, ac sanctimoniæ omnis iure, ac meri-
 tò conferatur? Sed de hac quidem con-
 iugij dignitate satis iam multa diximus.
 Reliquum est, vt paucis exponamus eas
 commoditates, quæ ex matrimonio ita
 instituto ad studia literarum afferri pos-
 sunt. Neq; enim solùm propter hone-
 statem hæc coniunctio vitæ communi-
 que expetitur, verùm etiam propter vti-
 litatem. Neq; Deus illam cœlibatus so-
 litudinè idcirco solùm damnauit, quòd
 in ea honestas & pudicitia plerunq; pe-
 riclitetur: verùm etiam, quòd ea vita

Quæ vtili-
 tas literatis
 ex matrimo-
 nio bene in-
 stituto ac-
 cedat.

solitaria expers sit earum commoditatum, atq; opportunitatum, quæ in hac coniugata plurimæ, maximæq; reperiuntur. Mulierem enim Deus ad hominem adiunxit, quæ esset, vt est scriptum, socia & adiutrix ad viuendum non honestè solùm, sed etiam commodè atque iucundè. Etenim ea est humanæ vitæ conditio, vt vnus per se ad eam tuendam non satis possit: nec ita omnia habeat, vt aliorum opera, studio, auxilioq; careat. Hoc in communi ac ciuili vita clarum est, in qua videmus variè dispersita esse dona & munera, vt non vnus omnia, sed singuli aliqua habeant, quæ ad communem vitæ vsum sunt vtilia: eaq; mutua officiorum atq; studiorum indigentia. Et necessitas parit inter ipsos homines summam necessitudinem, & continet maximè inter ipsos societatem, cum vnus id reddit alteri in diuerso officij genere, quod ab eo in alio accepit. Eadem ratio necessaria in priuata domesticaq; vita est. Neq; enim viro omnia sunt à Deo tributa: sed quædam propriè ac singulariter mulieri concessa & data sunt, quorum vsum vixis maximo perere est opportunus, ac necessarius. Viri qui-

ri quidem fortiores, atque audaciores sunt, & propterea ad vim prohibendam, & rem acquirendam paratiores. Mulieres verò timidiore, & ea de causa aptiores ad domesticam custodiam, quam Paulus & philosophi mulieris propriam esse voluerunt. Itaq; cum non minus necessarium sit parta conseruare, quam ea parere, est adiuncta à Deo mulier, quæ domi diligenter custodiret, quæ ille in domum suis laboribus inferret. Custodia autem in eo est posita, tum vt rectè dispensentur ea quæ sunt acquisita, tum etiam vt quæ supersunt, accuratè conseruentur. Ad hanc quidem rem aptior natura est muliebris, quam virilis. Præterea artes quædam sunt mulieris propriæ, quæq; pertinent ad cultum corporis, & victum, quibus viri carere non possunt: vt lanificium, illudq; artificium vel lanæ vel telæ tractandæ, quod totum est muliebre: ratio etiam parandi cibos, quæ mundior multò est in fœminis, quam in viris. Alia præterea quædam officia ad corporis cultum necessaria, quæ illæ & melius obeunt, & honestius. Sed nos hic de liberato homine agimus, eiusque vxore ad eandem rationem accommodata.

Artes mulieris.

data. Huius igitur illa & otium studiumq; suis laboribus sustentabit, & valetudinem, cuius habenda in studijs magna ratio est, commoda victus consuetudine diligenter curabit, & suscepta tota domestica cura, ita administrabit rem familiarem, vt maritus nullis alijs rebus impeditus, omniq; sollicitudine liberatus, in optimis literis conquiescat: & eam ferè libertatem ac tranquillitatem in coniugio habeat, quam Paulus in cœlibatu proponit. Nam cum se sociam intelliget propterea esse ascitam & adiunctam, vt eam vitam adiuuet, cauebit imprimis, ne eius id otium tranquillitatemq; impediât, ac perturbet, ad quam conseruandam diuinitus marito est coniuncta. Quare nec sua intemperantia importunitateq; secretas ac quietas cogitationes viri conturbabit, nec ignauia ac negligentia animum eius ab studijs ad rerum domesticarum curam deuocabit. Quid dicam de iucunditate atq; voluptate, quæ in eiusmodi coniugio honesto expetenda est, atq; ex bonæ vxoris consuetudine capiendâ? Quæ est vita aut coniunctio, quæ plus quàm hæc, aut etiam tantum habeat suauitatis?

Voluptas
quæ ex ma-
trimonio
capitur.

tis? Iucundus est fraternus amor, suavis mutua amicorum beneuolentia, & familiaritas: sed omnes ista coniunctio vincit amoris suauitates, cum habeas vxorem ijs moribus præditam, de quibus antè dixi, tibi à Deo datam, in pietate ac timore Dei institutam, modestam, castam, grauem: quam ames & à qua ameris, cui fidas, credasq; omnia: cum qua familiariter, libereq; loquaris, nihil dissimules, celes, obtegas: quæ in omni temporum varietate tibi perpetuò adhærescat socia, consors, ac particeps tum bonorum, tum etiam malorum: cuius & gratulatio in rebus secundis iucunda sit, & in aduersis grata consolatio, in omniq; fortuna animi sit summa consensio, atq; coniunctio. Hæc tantum habent suauitatis, quantum melius experiendo percipi ac sentiri, quàm dicendo exprimi & intelligi possit. Quòd si liberi contingant, qui sint & mutui amoris pignora, & ingrauescentis ætatis subsidia, & dona diuinæ benignitatis, tum hæc coniugata omni iucunditate felicitateq; cumulat, atque expletur. Nihil enim est nec ad fructus rei alicuius percipiendos vberius, nec ad

voluptatem piè in D E O perfruendam
 suavius, nec ad infirmam senectutem tu-
 endam sustentandamq; accòmodatius,
 nec ad memoriam nominis ac generis
 propagandam perpetuandamq; melius,
 quàm liberi à bonis parentibus & pro-
 creati, & bene educati, atque instituti.
 Nec verò domus solùm ac familiæ or-
 namenta & præsidia sunt posita in libe-
 ris, verùm etiam Reipublicæ, quæ nulla
 alia ratione florere potest, & beata esse,
 quàm tam præstantis prolis cum pro-
 creatione tum educatione. Neq; vllum
 est genus hominum, à quo ob vnam
 istam causam hæc vita in coniugio posi-
 ta magis requirenda sit, & postulanda,
 quàm literatorum, quorum professio
 non docendo solùm, & scribendo, ve-
 rùm etiam prolem gignendo, atque in-
 stituendo Reipub. plurimum prodesse
 potest. A' quibus enim aut meliores na-
 sci possunt, aut melius erudiri, si huius-
 modi sint literati, vt eorum vita ac mo-
 res cum professione piæ elegantisq; do-
 ctrinæ consentiant? Ea quæ & qualis
 esse debeat antea satis demonstratum à
 me est. Sed hac in parte domus, quæ
 omnium rerum domesticarum est maxi-
 ma &

ma, & præstantissima, quantum vigere possit industria & prudentia piæ mulieris, pato satis intelligi ex his, quæ diximus. Præcipua enim pars muliebris custodiæ ad hanc pertinet liberorum rectam educationem, atq; institutionem.

Quare hanc primam curam liberorum ita suscipiet prudens sanctaq; scæmina, ^{Liberorum educatio.} vt maritum omnino liberet, & liberos adhuc infantes, aut pueros, ita vel educabit, vel informabit, vt ad grauiorem postea disciplinam marito tradi possint. Iucunda est hæc liberorum procreatio, iucundior educatio, atq; institutio, qua ipsi in virtute, in primisq; pietate, & modestia adolescant, Deum metuant, parentes revereantur: eamq; indolem præ se ferant, ac spem ostendant, vt & à Deo dati, & à probis parentibus nati & instituti Reipub. esse videantur: eique eas utilitates allaturi, quæ ex præclara coniugum procreatione atq; educatione sunt expectandæ. Neque enim tantæ curæ erit parentibus, vt illos suarum facultatum hæredes relinquant, quàm virtutum, & artibus illos erudient, quibus & honesti, & Reipublicæ utiles esse possint. Est enim hic vsus ac finis bonæ

bonæ sobolis, vt cùm diuinitus sit data, tum ad communem hominum vtilitatem, tum ad præclaram parentum memoriam retinendam, tum verò ad nomen Dei celebrandum, à quo quasi stirps quædam diuina per parentes nata sit, ad eandem quoq; res adolescat, & maximè ad eius confessionem ac prædicationem, à quo posteritas piorum gubernatur, & fortunatur. Debent enim boni liberi parentibus succedere in eam societatem, quam illi cum Deo habuerunt, & sanctè coluerunt: eumq; pietatis cultum per manus traditum retinere, quo illi Deo se probarunt, & beatè hic vixerunt. Nulla successio est præstantior, quàm religionis paternæ imitatio: nec certior, ac opulentior hereditas, digniorq;, quàm vel parentes suis tradant, vel liberi à parentibus accipiant. His enim heredibus ac posteris beatam vitam Deus promisit, qui cùm diuinæ illius societatis sunt participes, quam parentes cum Deo institutam religiose coluerunt, eiusdem etiam traditæ volunt videri successores & hæredes. Itaque quibus studijs atque institutis illi eam societatem celebrarunt, iisdem pij libe-

liberi conabuntur ornare, omnibusque honestis rationibus colere, quibus se in veterem maiorum parentumque possessionem à Deo quasi missos esse declarant. Societas autem & amicitia hæc est, quòd Deus est Deus piorum & parentum, & liberorum, isque promittit se illos adiuturum, atque beaturum, modò hi sua quoque ex parte eam fidem & integritatem præstent, quantam præclara ac sancta coniunctio requirit. Ea autem amicitia est instituta, eiusque promissio confirmata in eo semine, de quo scriptum est, In semine tuo benedicentur Gen. 23. omnes gentes, quod cum Christus Iesus solus sit, oportet eum omnis sanctæ beatæque prolis stirpem esse. Quare salva erit (ut ait Paulus) mater, quæ tales liberos peperit, in fideque ac charitate instituerit, & continerit: felices liberi, qui à talibus parentibus sunt procreati, atque educati: fortunatæ domus, in quibus tam sanctis coniugijs, tam præstantibus diuina soboles efflorescit: beatæ illæ respub. quæ ciues hac mente præditos, cum Deo ita coniunctos habent. Hæc præstantia liberorum, quam *εὐτηνία* vocat Aristoteles, describitur in eo

Psal. 117.

in eo Psalmo, in quo Spiritus sanctus laudes coniugij complexus, in cæteris eius commoditatibus hunc fructum liberorum vberimum & præstantissimum commemorat, atque exornat, eamq; bonitatem duarum rerum optimarum similitudine demonstrat. Nam & uxorem fœcundam similem dicit esse viti fructiferæ, quæ patulis diffusa palmitibus lateribus domus adhærescit, & liberos bene tum natos, tum educatos, velut plantulas oleæ esse ostendit, quæ ordine & eleganter sint descriptæ, atq; distinctæ. Quid autem est in frugibus, & in his quæ ad vsum hominum terra gignuntur, quod his duabus stirpibus vite, & olea sit vel fertilitate vberius, vel fructus bonitate præstantius, vel suauitate iucundius? Itaq; cum Spiritus sanctus ita magnificè coniugium laudarit, eiusq; fructum his duobus optimis suauissimisq; liquoribus compararit, facile intelligi potest, quid sentiat de illius dignitate. Is enim qui eius instituti autor fuit, eiusdem est etiam laudator. Neque verò Deus hoc genus vitæ summis laudibus solùm afficit, verum etiam singularibus beneficijs, quæ & promisit & præ-

præstat ijs coniugibus, qui in ipso omnem spem collocantes, piè & iuste & sobriè viuunt. Promissiones illustres & amplæ in diuinis literis extant factæ pijs coniugibus, quæ non prius veræ esse desinent, quàm Deus esse Deus. Sunt multa grauiaq; exempla sanctorum hominum, quorum vita in coniugio non piè modò, sed etiam beatè acta, & ab Spiritu sancto memoriæ prodita nos factis docere potest, quàm hæc ratio vitæ Deo sit grata, atque chara. Vfus verò quotidianus, & experientia eorum, qui in matrimonio Deum metuunt & diligunt, hanc & veritatem Dei, constantiamq; in amandis pijs coniugib. & magnitudinem beneficiorum eius mirabiliter declarat, & bonos retinet, cum in pijs studijs atq; officijs præstandis, tum in donis Dei gaudijsq; perfruendis, quorum tanta est magnitudo, vt aliæ incommoditates, ac molestiæ, quæ in eam vitam solent incidere, omnes euanescent obscuro. Quamobrem ne propterea docti abhorreant ab hoc vitæ genere, aut cum iam in eo fuerint animum despondant, quod in coniugio curas aliquas magnas ac molestas esse audi-

audiant, aut ipsi videant, ac sentiant. Tanti enim sunt fructus, tam vberes, atque præstantes, & honestatis, & vtilitatis, & etiam voluptatis, tantaq; perfructio cum ipsius Dei, tum ipsorum coniugum & liberorum, vt incommoda his tot & tantis commodis gaudijsq; comparata nulla propè appareant. Quæ autem est vita, quæ vacet ijs incommoditatibus, quæ à fortuna, temporibusq; importantur? Sed in coniugio si quæ sint incommoda, ea & sunt leuiora, cum comparantur cum plurimis, ac maximis ipsius Dei beneficijs: & faciliora, cum ad eius voluntatem referuntur, & communiter fortiterque à coniugibus ipsis perferuntur. Etenim magnam vim habet & ad leuationem mali, & ad confirmationem animi, cum cõmunio omnis suscipiendæ subeundæq; fortunæ, tum mutua consolatio, atq; opis diuinæ expectatio: quæ omnia maximè sunt in pari æquabiliq; coniugio, cum duo vno spiritu atq; animo coniuncti intelligunt humanæ vitæ, maximeque Christianæ, conditionem: & Deo confidentes, in eoq; acquiescentes, ita ei adhærescunt, vt nullis rebus, nec aduersis, nec prosperis

speris diuelli possint. Denique qui omnem spem suam in Deo fixerunt, atq; ea de causa studium pietatis magnum susceperunt, vt Deum ament, & reuerentur, hi & præsentia mala moderatè ferunt, & ea bona adipiscuntur, quibus non possint non esse læti, atque beati. Habet enim ea pietatis exercitatio promissiones non futuræ solùm vitæ, verum etiam præsentis: multisq; & magnis afficiuntur & ornantur Dei beneficijs, qui eum piè colunt, qui ipsum & metuunt vt Dominum, & vt Patrem diligunt. Præstant igitur tantùm coniuges officium suum, obeant diligenter ac fideliter id munus, quod à Deo acceperunt: vir studiosus ac doctus rem literariam, vxor eius custodiam domesticam: Dei gloriam inprimis quærant, eum in omnibus quæ suscipient, inuocent: in eiusque fidem, ac bonitatem se permittant: ab eo sinant regi, & protegi istam vitam, qui eam etiam effecit: eam totam conferant ad suos vsus, ad quos comparata est, ad cultum Dei, ad vtilitatem proximi, ad commendationem pulcherrimi instituti, deniq; ad testificationem eius præstantissimæ spæ, ad quam à Deo vocati

cati sunt. Harum omnium rerum suscipiant honestissimum certamen, Deoq; gratissimum, vt vterq; in suo genere ita se gerat, vt nihil sua vocatione indignum committat: sed eam ita ornet, vt Deus autor eius, ac creator, apud omnes quam optimè audiat. Illud inprimis caueant, ne se dedant auaritiæ, quod vitium in coniugio facilimè existit. Duo enim sunt vitia studiosis maximè inimica ac infesta: Libido in voluptatib. mulierum effrænata, & Cupiditas pecuniæ infinita: quorum alterum plerunq; affert Cœlibatus, in quo continentia carnis perdifficilis est: alterum Matrimonium, in quo curæ domesticæ ad auaritiam solent spectare. Vtrunq; verò teterrima pestis, ac perniciēs ingeniorum, atq; studiorum, vt nihil literis dignum nec cogitare, nec facere possint, qui suum ingenium atque studium his duobus vitijs dederint. Sed de intemperantia illa carnis extra coniugium vbique peruagantis antea dixi, & quomodo ea reprimi continēte possit ostendi. Coniugium vnicum esse intemperantis, ac impudicæ libidinis remedium, & vitæ literatæ ornamentum demon-

Libido &
Auaritia
studiosis
infesta.

monstravi. Easdem verò vires ad nocendum, & corrumpendum animos dico habere alterum genus libidinis, quod in explenda pecuniæ cupiditate versatur: haud scio, an etiam maiores, quàm illam libidinem muliebrem. Nihil enim est quod magis animū effœminet, vimq; ingenij eneruet, quàm studium pecuniæ, quam (vt ait Sallustius) nemo unquam bonus appetiuit. Id autem cùm in omni vita, maximeq; coniugata, latè pateat, cauere debent literati, ne omnino eos attingat, si volunt rectè vti eo instituto, quod ad humanitatem, ad liberalitatem, ad hominum salutem, ad Dei gloriam est omne conferendum. Rectè Socrates Sophistas repræhendere solebat, quòd ex studio sapientiæ quæstum facerent, mercede docerent, philosophiamq; quasi artem quæstuosam facerent. Genus hominum id erat avarissimum, & animo, ingenio, iudicioq; corruptissimum: in quo nulla erat vera, nec bona doctrina, sed tantum quædam ingenij ostentatio, magis ad turpem quæstum, quàm ad veram doctrinæ laudem opportuna. Itaq; id genus hominum avaritiâ vehementer deprauatum

Pecuniæ studium quam perniciosum.

Sophistarum avaritia.

Coloss. 3.

sapientissimus vir meritò insectabatur :
 quòd ea re, quæ ad humanitatem, ac li-
 beralitatem data est, ad quæstum, &
 auaritiam turpissimè abuterentur. Hoc
 vitium etiam Diuus Paulus vehementer
 repræhendit, & idololatriam quandã ef-
 fe dicit: idq; cum ab omni vita Christia-
 norum vult abesse, tum præcipuè eorũ,
 qui religionem docent, & ecclesiam ad-
 ministrant. Ad quorum quidem vitam
 integram, atq; incorruptam, cum hæc
 literarum ratio proximè accedat, debet
 ea quoq; à pecuniæ studio maximè re-
 mota esse, eiusq; cupiditatis non modò
 crimine, sed omni etiam suspitione ca-
 rere. Quapropter non est ipsis in eam
 rationem incumbendum, vt opibus,
 copijs, ac facultatib. possint plurimum :
 sed potius in eam, vt ingenio, studio,
 doctrina bonarum artium valeant, &
 floreat. His enim rebus potius debent
 abundare, ac florere, quæ animi atque
 ingenij sunt propriæ: quàm hi, qua-
 rum copia ab hac professione est aliena,
 & in fortunæ potestate posita. Itaq; non
 tam ipsis studendum est, vt patresfami-
 lias locupletes, opulenti, copiosiq; &
 sint, & habeantur: quàm studiosi, lite-
 rati,

rati, atq; eruditi : nec quæstuosi, ac auari mercatores : sed rerum honestarum, atq; ingenuarum professores, & doctores. In cæteris modesto homini ac studioso, in ista quidem vita mediocri fortuna opus est, qua & illud otium studiorum, & ipsum coniugium cõmodè tueri possit. Nam immodesto, ac intemperanti, & ignauro, aut etiam auaro, quid possit esse satis ? Effusa est omnis intemperantia, infinita pecuniæ cupiditas, nec ullis opibus expleri potest. At literati & moderati hominis ea est & natura, & institutio, ac professio, vt ea fortuna sit contentus, quæ neq; deficiat, neque nimium abundet : quæ necessaria vitæ, otijq; præsidia habeat, aut certè ornamenta ei professioni debita, ac conuenientia : vt nulla sit destitutio earum rerum, quæ ad victum quotidianum pertinent : & remotis sordibus, quædam munditia adsit, atq; elegantia. Quòd si ea principio non ita suppetunt, vt hæc quieta, & cõmoda vitæ ratio requirit : non propterea tamen desperandum est, neque studium literarum abijciendum, nec coniugium repudiandum, aut damnandum. Deus enim est, qui vtrunq;

instituit, qui vtrunq; sua providentia re-
 git, qui vtriusq; curam se suscepturum &
 habiturum promisit. Modò nos officio
 nostro non desimus, ille nobis non de-
 erit. Inseruiamus nostræ vocationi, in
 eaq; obeunda omnem diligentiam adhi-
 beamus: quod munus, & quæ dona à Deo
 acceperimus, consideremus: eaq; omni
 industria ac labore exsuscitemus, & ex-
 colamus, nec extingui, aut etiam immi-
 nui ea sinamus. Oremus eum, qui illa
 dedit, vt ea etiam augeat, atq; fortunet.
 His nos vtamur ad cõmunes hominum
 necessitates subleuandas, & ad gloriam
 Dei illustrandam: non ad quæstum, ad
 otium, ad voluptatem nostram abuta-
 mur: nec perfidiosè ea in re versemur,
 quæ nobis ad aliorum commodum com-
 missa est, in qua summa integritas & fi-
 des postulatur, cuius ratio & aliquando
 in hac vita, & in futura reposcetur. Ita-
 que cum timore Dei vocatio integrè &
 castè obeunda est, & obediens diui-
 næ voluntati. Qui hac mente atq; ani-
 mo sunt, & (vt ait Paulus de ministris
 Ecclesiæ) bonam conscientiam in his
 studijs præstant, & eam, quam is Apo-
 stolus appellat *ἀδιάφθογόν*, hi dignissimi
 sunt,

sunt, qui literis præsent, easq; profiteantur: qui se ad hoc genus vitæ à Deo deductos esse putant, non vt opes cumulent, aut suas expleant voluptates, sed vt humanas necessitates adiuuent, mores hominum informent, in pietate, iusticia, temperantia, non solum docendo, verum etiam scribendo. Ex hoc genere raro, atq; diuino, fuerunt doctissimi, ac sapientissimi illi viri Socrates, Plato, Aristoteles, Xenophon, Isocrates, Cicero, & alij complures: quorum studium in priuatis, domesticisq; rebus amplificandis non fuit occupatum, sed in tradendis ijs artibus, quæ vitæ humanæ instituendæ sunt vtilis, & necessariæ. Ea enim scripserunt, scriptaq; nobis posteris reliquerunt, quibus nec domus vlla, nec Respub. carere potest. Eadem voluntas literatis hominibus est suscipienda, vt neglectis etiam rationibus priuatis, velint, ac cupiant vtilitatibus publicis inseruire, atq; consulere. Neq; solum avaritia, rei familiaris amplificandæ cupiditas immoderata fugienda est: verum etiam ambitio suam quærens gloriam, totaq; istius studij cõmendatio, & dignitas est ad Deum laudem atq; honorem referen-

ferenda. Is enim finis homini pio est proponendus cum in omni vitæ genere, tum verò in studijs bonarum artium, quibus Deus & inprimis debet, & maximè optimeq; laudari potest. Est enim honestum atque æquum, vt is præcipuè laudetur ab eo instituto, quod non solum ad cognitionem rerum bonarum atq; honestarum est comparatum, sed etiam commendationem laudemq; : cuius quidè fructus maximè debet in eum redundare, qui illius autor est. Ea autem vis inest in omni natura rerum, quæ à Deo sunt conditæ, vt omnes propè suum autorem ac creatorem recognoscant, & commendent etiam illæ, in quibus nulla non modò ratio & oratio, sed ne vita quidem inest, atque anima, vt etiam sine voce, sine spiritu Deum ipsum, à quo sunt creatæ, laudent quodammodo, & prædicent. Multò igitur magis pius vir in id studium diuinæ gloriæ incumbet, eumq; finem totius vitæ suæ sibi constituet, vt is inprimis laudetur, ac honoretur, à quo in ipso vitæ genere collocatus est: maximè verò literatus, ac doctus, cuius professio vniuersa honorifica, confessio nominis Dei, plena om-

na omnis eius laudis esse debet. Neque enim vlla alia est vitæ ratio, quæ cum omnes res bonas, tum ipsum Deum, qui est optimus, omniq; laude dignissimus, verius & grauius & ornatius laudare possit, quàm hæc vna literarum, in qua est custodia omnis memoriæ, & gloriæ: in qua est lumen, quod nisi ad res honestas, ac præclaras illustrandas accendatur, necesse est vt in tenebris perpetuis sepultæ iaceant. Quid autem est melius, aut præclarius religione? quid à Deo omnib. magis commendatum? Ea igitur vir doctus, ac Christianus, nihil charius, atque antiquius habeat: ad eam illustrandam, amplificandamq; omni studio incumbat: itaq; se gerat & in studijs, & in omni vita, vt æternam laudem, testimoniumq; sempiternum ei det, à quo est & in ea vitæ ratione collocatus, & Christianus appellatus. Nulla est certior via ad veram gloriã, quàm Fides, & Charitas: quarum altera laudem Dei, altera vtilitatem proximi habet propositam. Quibus duabus virtutibus qui sunt præditi, hi pij, ac diuini, & filij Dei appellantur: quorum vt studium in proprijs vel voluptatibus, vel

commodis, vel honoribus non fuit occupatum, ita nomen erit æternum. Illa verò ambitio cum est perfidiosa, ac iniusta, quæ Deo honorem eripit, tum etiam vana & inanis, quæ nullum verum præstantemq; fructum gloriæ sectatur, sed quendam tantum florem, qui vnâ cum herba subito extinguetur. Brevis enim & fluxa res humana gloria, quæ cum à carne sit profecta, oportet vt iisdem terminis, quibus caro est circumscripta, definiatur: nec ad diuina, atq; cœlestia vnquam pertineat. Omnis caro (inquit Propheta) est sicut herba: & gloria eius, velut flos ex herba natus. Illa excisa exaruit, & flos collapsus emaruit, atque extabuit. At verbum Dei, eiusque observatio manet in æternum. Quare vt aliquando finem faciam, atq; hanc disputationem concludam, moneo & hortor omnes studiosos, vt magnitudinem ac dignitatem suæ professionis considerent: autoritatem voluntatemq; eius, qui illam effecit, & concessit, semper sibi proponant: ad eamque omnem rationem vitæ ac studiorum accommodent: præstent eam animi integritatem, quam Paulus in ministris

Esaie 40.

stris Ecclesiasticis requirit, vt munus
 commissum obeant fideliter ac diligen-
 ter, in eoq; communi hominum utilita-
 ti, & Dei gloriæ inseruiant. Si absq; vxore
 possunt pudicè, ac castè viuere: vtan-
 tur ita eo dono, atq; otio, vt eius tantæ
 commoditatis ratio constet, fructusque
 dignus ea libertate ad Rempub. Eccle-
 siamq; perferatur. Sin vident eam vitæ
 rationem ad retinendam pudicitiam
 esse difficilem, aut ad societatem homi-
 num colendam parum aptam, aut iniu-
 cundam: suscipiant alteram, de qua dis-
 serui: coniugium amplectantur, & in
 eo ita viuant, vt ostendi. Ego quæ de
 eius dignitate utilitateq; scripsi, nolim
 eam in partem accipiantur, quasi ei in-
 stituto, quod sum amplexus, magis fa-
 ueam, quàm communi utilitati, verita-
 tiq; inseruiam, & consulam. Huius mei
 consilij atque studij nullum alium magis
 idoneum testem possum proferre, quàm
 conscientiam meam, & ipsum Deū ani-
 mi inspectorem, quem in spiritu colo in
 his literis, qui satis scit me non tam stu-
 dio ornantæ eius vitæ, quam sequutus
 sum, quàm demonstrandæ ac defenden-
 dæ veritatis hanc disputationē, scriptio-
 nemq;

nemque suscepisse. In qua quidem, vir amplissime, si meum studium tibi probauero, maximum me putabo mei laboris fructum consequutum.

L A V S C O N I V G I I.

P S A L. C X X V I I.

BEATI omnes, qui timent Dominum, qui ambulant in vijs eius.

Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit.

Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ.

Filij tui sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ.

Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum.

Benedicat tibi Dominus ex Sion, & videas bona Hierusalem omnibus diebus vitæ tuæ.

Et videas filios filiorum tuorum, pacem super Israel.

D E S C O R T A T I O N E
fugienda: & honesto vobis amore.

P R O V E R B. C A P. V.

L A E-

LAETARE cum muliere adolescentiæ tuæ : cerua charissima, & gratissimus hinnulus. Ubera eius inebrient te in omni tempore : in amore eius delectare iugiter. Quare seduceris, fili mi, ab aliena : & fouêris in sinu alterius? Respicit Dominus viam hominis, & omnes gressus eius considerat. Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur. Ipse morietur, quia non habuit disciplinam, & in multitudine stulticię suę decipietur.

DESCRIPTIO PIAE,
& sanctæ, & diligentis Vxoris.

PROVERB. CAP. VLT.

MVLIEREM fortem quis inueniet? procul, & de ultimis finibus pretium eius.

Confidit in ea cor viri sui, & spolijs non indigebit.

Redet ei bonum, & non malum, omnibus diebus vitæ suæ.

Quæsit lanam, & linum : & operata est consilio manuum suarum.

Facta est quasi nauis infitoris, de longe portans præteritum suum.

Et de

Et de nocte surrexit, deditq; prædam domesticis suis, & cibaria ancillis suis.

Considerauit agrum, & emit eum: de fructu manuum suarum plantauit vineam.

Accinxit fortitudine lumbos suos, & roborauit brachium suum.

Gustauit, & vidit, quia bona est negotiatio eius.

Manum suam misit ad fortia, & digiti eius apprehenderunt fenum.

Manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem.

Non timebit domui suæ à frigoribus niuis: omnes enim domestici eius vestiti sunt duplicibus.

Stragulatam vestem fecit sibi: byssus, & purpura indumentum eius.

Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terræ.

Sindonem fecit, & vendidit: & cingulum tradidit Chananæo.

Fortitudo, & decor indumentum eius: & ridebit in die nouissimo.

Os suum aperuit sapientiæ, & lex clementiæ in lingua eius.

Considerauit semitas domus suæ: & panem otiosa non comedit.

Sur-

Surrexerunt filij eius, & beatissimam
prædicauerunt: vir eius, & laudauit eam.

Multæ filia congregauerunt diuitias:
tu supergressa es vniuersas.

Fallax gratia, & vana est pulchritudo:
mulier timens Dominū ipsa laudabitur.

Date ei de fructu manuum suarum,
& laudent eam in portis opera eius.

F I N I S.

ERRATA vitio prioris editionis commissa
sic corrigantur.

Pag. 5. v. 7. lege contendant. Pag. 11. v. 14. l.
instituerunt. Pag. 17. v. 12. l. quod an. 21. 10. acce-
perant. 22. 1. nec vag. 23. 13. præluceat. ead. v. 16.
accendant. 24. 10. composita. 33. 16. transferri.
53. 11. mariti. 54. 21. Nec ead. v. 23. turpissimis.
60. 16. soli se nat. 59. 14. non fit, alt. 72. v. à fine 3.
vitæ. 80. 8. exercitium. 82. v. à fine 4. *Ὁὐρανὸν*.
83. 14. sancta: debet. 86. 15. quæ. 92. 4. Ischoma-
chus. 98. 13. faciet. 109. v. à fine 3. nutrita. 144. 11.
æmula, mem. 115. 21. dele in. 119. 6. philosophi.
Si quæ occurrerint emendanda præterea, quæ no-
stros fugerint oculos, corrigentur & ea benignè à
legentibus magis oculatis.

I P S I A E

Imprimbat Iohannes Steinman.

M. LXXVII.

1535416

7169-72.

